

VIII

F 37258

e

LUČI

SPISAL

ANTON FUNTEK.



f. 10.

10/5.98.

L

U · Č · I ·

U. Č. I.

Spisal

Anton Funtek



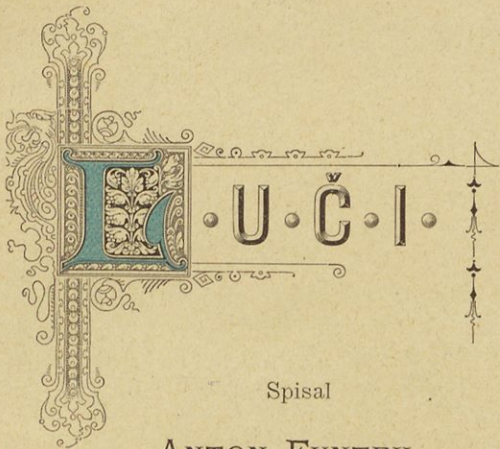
Celje, 1891

Tisk in založba Društva. tisk.

D. Hribar







Spisal

ANTON FUNTEK



CELJE, 1891

Tisek in založba Društ. tiskarne D. Hribar

VIII F 37.258.c



Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov



I.

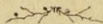


visokem božjem hramu sveti večna luč. Mračna nje svetloba trepeče po zlatih oltarjih, igra na marmornatih svetniških kipih, odseva na stenskih podobah. Skozi obokana okna se razlijajo blede mesečni žarki; skrivnostne sence vstajajo po tihotnem prostoru, kjer plôve duh večnosti; svetost preveva božji hram. V ta mir ne zvené glasovi viharnega življenja, toda življenje, brezmejno življenje hrani ta mir! Karkoli vrè zunaj, karkoli vzbujá in morí človeška srca, to prenaša človeštvo v sveto tihoto; žive svoje želje razodeva v kipečih molitvah, blaženstvo in gorjé se spajata tu . . .

Premnoge rodove je zrla večna luč. Rod za rodom je postajal pred njo, rod za rodom izginjal in legal k pokoju. In kadar izmrè sedanji rod, molil bode nov pred njo . . . Siromaštvo v slabo zakrpani obleki, bogastvo v prešérnem svilenatem krilu klečí na kamenitih tleh; blede bolestni obrazi, katerim je življenje vtisnilo neiz-

brisni svoj pečat na čelo, cvetoča jasna lica se obračajo tu navzgor; vela ustna prosijo pomoči, rdeča ustna šepečejo tod . . . Pred večno lučjo mrè ugaslo okó, iskrí živi pogled; suhotne tresoče roke in mehke dražestne ročice se sklepajo tu . . . In vse raznovrstne želje, katere so podnevi vztrepetale v dišeči zrak, vsa radost in vsa bolešt, katera polje k nebeškemu Očetu — vse se druží tukaj v ponočnem miru, in tajni glasovi se budé po temotnih prostorih . . . Večna luč sije pokojno med njimi; ona zrè povesti človeškega srca, zgodovino človeškega rodú! In vedno so iste povesti, in zgodovina je ista! Iz temnih čustev, kakeršna bégajo duhá, iskrí se jasna blaginja, katero je nebó sámó položilo v dušo človeško, in zlate luči se dvigajo iz senčne zgodovine . . . Ali te luči naj požgó, kar ni plemenitega v duši; sovraštvo se raztôpi v žarkih vesoljne ljubezni, brez katere izdaja, pobija brat brata! . . . V srci človeškem gorí večna luč — prižgana v prvem človeku, ugasnila ni v vihnih stoletjih, katera so vršela ob nji; gorela bode, dokler ne izdihne poslednje bitje . . .

Góri torej, žívi, krepčaj se, večna luč vesoljne ljubezni, goreča na oltarji srčnem, živeča ob olji nesmrtnih vzorov, plemenite poezije! —





II.



oročni oltar, ženin, nevesta . . . Duhovnik je zvezal roke, prisega sklenila srci. Zlat prstan se leskeče na rokah, čista sreča v očéh. Luči goré veselo, dih božji plava blagoslavljuje po zraku; s sklonjeno glavo stoji nevesta, ali slovesna čustva ji dvigajo srce . . .

Prišel je torej usodni hip, bridák in vender takó vesel! Zaprla so se vrata dekliške slobode; iz svetá brezskrbne mladosti je stopila v življenje polno skrbij, a polno tudi veselja. Nevesta, blagost ti! Kakor bi bilo včeraj, takó živo se spominjaš blaženega hipa, ko si prvič zrla nánj, ki ti bode spremnik v bodočih dneh; óno nepopisno veselje ti polni tudi sedaj dušo, ali danes ga posvečuje slovesnost trenutja; kakor rahla solza ti trepeče v očéh. Kakó bi ne zrla nazaj, kakó bi ne gledala tudi naprej? Mirno domovanje, kjer si vzrasla, oklepalo je svet za sé; tod je pila duša tvoja čisto ljubezen blagih ljudij; samó tem je bilo odprto domovanje. In jasno solnce je sve-

tilo v tvojo mladost; če se je hipoma pokazala meglica, zatemniti ni mogla obzorja in razpršila se je hitro, kakor je prišla. Z zlatimi spomini ostavljaš domačo hišo, blagoslov očetov in máterin te spremlja v novi dom. Ta dišeči venec, ki ovija glavo tvojo, kropile so máterine solze; drhteča roka sive žene ga je pripela na zlate lasé; bleda ustna očetova so molila svoj blagoslov nad njim. . . Ljubila bodeš ti plemeniti bitji, dokler bodeš dihal, ali srčno bodeš ljubila tudi njega, čegar roka sedaj počiva v tvoji. Blagost ti! Samó jeden pogled v te resne njegove oči — vso prihodnjo srečo svojo čitaš iz njih! In dičen sèn se poraja v duši tvoji: miren, prijazen dom gledaš pred sabo, cvetoča žena vlada v njem, mila deca ga oživlja. Zdajci čuješ stopinje, vrata se odpró: on, soprog, oče, prestopi prag, vesel pozdrav mu zvení naproti, ljubeče roke se mu privijajo. . . Iskren poljub mu dahneš na čelo, in hipoma se mu zgladijo temne gubé — posledice trudapolnega boja za žitje, hipoma se razjasní okó, katero je zrlo kakor v tanki megli. . .

Blagost ti! Zlat je ta sèn pred oltarjem zlatim, in zlata bode resnica! Kdor sanja takó, moli nevedé: nehotoma se dviga srce v nadzemjske prostore, iskreno prosé, da nebó blagoslovi prisego zvestosti. — Z dveh srčnih oltarjev puhtí molitev pred stol božji. . . Usliši jo, dobrotni Bog! Ne dàj, da bi ugasnile luči srčne, ne dàj, da bi v viharji zamrla molitev! . . .



III.



olnce tone, mrak zavija zemljo. Iz visokih poslopij se vračajo delavci; ogenj je ugasnil na ognjiščih, mogočni stroji mirujejo; lahkoten oblacec plava nad začrnelimi dimniki.

Teló je utrujeno, onemogel tudi duh. Domá čaka družina reditelja; svetle luči se užigajo po oskromnih prostorih; preprosta večerja stoji na mizi.

Pač si jo zaslužil, zagoreli mož, ki tu po stranskem poti stopaš domóv. Delal si od ranega jutra do poznega mraka, da si priboriš svoj kruh. Delal z bolečimi rokami, potnim čelom. Vsakomur moreš ponosno pogledati v obraz: trd je kruh, ali pošten; kar uživaš, to je tvoje; življenje ti je neprestano delo; delal si, odkar se zavedaš, delal bodeš, dokler ne izdihneš. Roke so trde, žuljave; v domovanji tvojem se ne košati bogastvo, niti blaginje ni — kakó li je ubožna hišica, kjer je bival oče, kjer stanuješ sam! Zaslužek toliko da za vsakdanje potrebe, privoščiti si ne moreš dosti, ali pošten si, težkega madeža ni na tvojem življenji.

In te roke, res so črne od prahú, ali čiste so, kakor roke nedolžnega deteta, in kakor okó nedolžnega deteta, takó zrè tvoje okó. Tvoje poščenje, ponos tvoj! . . .

Dospel je v svojo hišico in prižgal svetilko. Siromašen dom, kakeršnega ima samotni, ubožen človek. Miza, stol, omara, postelj . . . Nikogar, da bi mu iztegnil roko v pozdrav, da bi ga čakal pri vratih. Drugje ni takó, drugje čakajo otroci, žena. In bodi lice še toli temno, v domačem krogu se razjasni. In tisti črv, ki gloje srce, miruje za hip; v domačem krogu pozablja tovariši, da so delavci, sužnji neizprosne moči denarne; v domačem krogu je delavec človek, oče, soprog, reditelj družini. Tu je njega dom, tu je gospodar on, ki mora podnevi služiti drugemu gospodarju, da sam ne vé, čemú . . .

Da sam ne vé, čemú? Ne, tovariši, katere gleda v mislih samotni mož, óni vedó, čemú služijo! Jedna sama misel vodi njih delovanje, misel, da niso samí na svetu, da se izteza po dvoje, čvetero ali tudi več rok po črnem kruhu, katerega jim režejo. In samotni delavec vé, da ta misel ni tožna, nego da krepí, podvaja telesne moči, da se roka, katera se je povescila za jeden, dva hipa, s ponovljeno silo iztegne po delu — ali ni že opažal tovarišev v delavnici? Ali ni videl, kakó so delali, da se je moral čuditi tej neizcrpni môči telesa in duhá; ali ni slišal, kako bodre pesmi so zvene le z bradatih usten, kakor bi nihče ne znal,

da je delavec le mrtvo orodje, katero oživlja drug, srečnejši človek prav s tem, da mu odkazuje in odločuje področje? Videl jih je, slišal tudi in pozabil samega sebe med njimi, pozabil, da je sam na svetu, takó sam, da bi se razjokal kakor dete . . . Ta ima obitelj, óni sivolaso mater, katero mora živíti, ta dela, da nedoraslim bratom, sestram lajša življenje . . . on nima nikogar! Če danes prestane z delom, nihče ne bode imel škode, in če danes pričnè delati s podvojeno močjo, nikomur ne bode dobička . . . Toda bilo je nekdam, ko je o svojem veselji, skrbéh in upih svojih govoril dragemu bitju, ko je hotel zgraditi sam svoje ognjišče. Ali to bitje je videl na smrtni postelji, položil v grob. Kakó da sam ni umrl tedaj, tega ne vé. Vender, če mu ni umrlo teló, če mu ni zdvojila duša, umrlo mu je veselje — drug človek je vstal z jadne gomile, kamor je položil najdražje, kar je imel na svetu . . . Okrog ústen se mu je vsekala britka poteza, kakeršne ni bilo doslej, žalost mu je obsenčila čelo, kakor še nikdar. Ostal je sam in ostal bode sam s strtim svojim življenjem. Niti veselih mladostnih spominov ne pozná, iz katerih bi srkal novih močij v moški dôbi — nič, vse temno, uboštvo je gledal vsekdar in zgodaj je čutil skrbí, kakeršnih ne čutijo drugi, ki se rodé na blazinah. Sedaj živí samó, da dela, ali bolje, dela samó, da živí, in kadar dojde dôba, ko ne bode mogel iztegniti rok, ko bodo opešale mišice, tedaj se pričnè — ne, ni

da bi mislil na to! In vender: pride tudi tista dōba, in napósled dojde hip, ko se zapró utrujene očí, ko mu drugi sklenejo otrple roke na prsih in potisnejo križec médnje — tedaj se zaprè delavnica, delo prestane, in pokoj bode, večen pokoj . . . Ležal bode mehko v črni zemlji, kakor bi ne bil nikdar izkusil bridkosti življenja, mehko kakor bogatin, kateremu je posojal močí in mu s trdimi rokami postiljal mehke blazine . . .

Ali večni sodnik bode sodil bogatina in siromaka! In pregledal bode obe življenji in sodil pravično . . . Zakaj: delo — ponos, delu bodi plačilo!





IV.



asna zimska noč. Dolge sence vstajajo po mestnih ulicah, kjer je utihnilo življenje, ali jasno se leskečejo okna, na katera se vsipljejo mesečni žarki. Kakor prozoren ovòj se prostira rahla megla po mestu; zmrzli sneg po strehah se iskrí v mesečini; glasno odmevajo udarci stolpnih ur po svetlem zraku, na ulicah kričí ponočni čuvar polnočno uro; luči so pogasile, mesto spí . . . “

Srečen je malokdo, kdor čuje ob tej uri! Teló je utrujeno, duh želí počitka; gorjé mu, kdor mora čuti, komur tudi ponòči trka skrb, potreba na vrata! Glej, ondu v visoki hiši sveti luč iz uboge podstrešne sobice; brez mirú ubada tamkaj suhotna bela roka šiljasto šivanko v belo platno; v dve gubé sedí ubogo žensko bitje pri nizki mizici — kakó jo ščemé očí, kakó bolé roke! Glava se ji veša, roka zastaja — da bi zdajci mogla pustiti svoje delo in v postelji okrepčati

utrujeno teló — zdí se jí, da bi jo za teden dnij okrepčal takšen pokoj! . . . Kakó rezák dih prihaja skozi mala okna, kjer cvetó ledene cvetice, kakó ledení sapa v slabo kurjenem prostoru! To-liko da more še držati šivanko, toliko da se ne zgrudi na tlà, da ne zaspí, bodisi na veke! Kaj vé to ubogo deklè o veselem življenji, katero drugim srečnejšim sestram podaja svet! Kakor krasne neverjetne pravljice se glasé tiste povesti, katere govore o svetlih dvoranah, o razkošnem bogastvu, o breskrbnem uživanji! . . . Nje dvorana — mračna sobica; nje bogastvo — to ubogo imetje, katero zaklepajo štiri gole stene, nje uživanje — delo, bridko siromaštvo! Kakó je vesela, kadar more vsaj za jedno, dve uri zapustiti ta tesni prostor; nedelja jí je res dan Gospodov, dan počitka, in rahlovesela se pač pomeša tedaj med praznično oblečene ljudi, hití na sveži zrak, da se jí okrepé slabotna pluča, gleda svet, kakor bi zrlo dete na pisane igrače . . . Takrat niti ne vidi, kako se to in óno okó sočutno ozira po šibkem nje telesi, po bledem obrazu, po rdeče obrobljenih očéh — takrat je srečna, toli srečna, da se niti skrbi ne morejo naseliti v nje dušo. V teh trenutkih se veselí tujega bogastva, kakor bi bilo bogastvo njeno; nikomur ne zavida, samó rahlo jí vstaja misel, kakó srečna bi bila, da ima le majhen del ónega imetja, katero imajo drugi! In nikakor ne more umeti, kar čuje o priliki, da nikomur ni dovòlj, da pohlepni rok sezajo po večjem bogastvu . . .

Le majhen del, le toliko, da ne bi delala ponôči! Saj dela rada: podnevi, ko se solnčni žarki takó prijazno vsipljejo v nje sobico, tedaj je delo tolikanj prijetno, celó lahna pesem se časih glasí iz njenih ust, ali ponôči, ko utihne spodaj zadnji glas, ko sije mesečina skozi mala okna, tedaj jo obhaja bridkost, da bi jokala glasno. Marsikatero ónih dragih oblek, katere je šivala spretna nje roka, pokropile so nje solze — skrbno jih je porbrisala vselej, kadar so v slabotnih hipih padale na tuje blagó . . . Pekoče solze iz pekočih očij! . . . Nikakor, jokati ne smé; čula je, da slabí okó, kadar je rosé preobile solze. In nje okó je slabotno; kakor tanka megla ji polje časih pred očmí, da prav ne vidi; dobro vé, kakó nizko se mora pripogibati k delu, in kdo zná, utegnil bi priti dan, ko popolnoma ugasne luč očij, ko se nepredorna temina prostrè okolo nje . . . Večna noč! Gorjé ji tisti hip, ko bi zlati solnčni žarek zaman posvetil na ugaslo nje okó! Dobrotni Bog, tega ne! Če mora biti, trpela, delala bode še jedenkrat toliko, samó večne nočí ne! Dokler vidi, more živeti, kadar oslepi, takrat mora umreti . . . Kakó iskreno moli, kadar prihajajo glasovi zvonov na nje uhó, kakó presrčno prosi, da bi jo nebó krepilo v težkem življenji, kakó pobožno prosi luči duševne in luči telesne! . . . Iz borne lučice na mizi pa se tedaj dvigne svetel plamenček, in kadar za hip prestane z delom, zdí se ji, da vidi v plamenu škodeželjen spačen obraz, zdí

se ji, da čuje iz luči hudoben glas, ki ji pripoveduje strašno povest o ugaslem očesi, o večni slepoti . . . Teló ji zatrepeče, pošastna obséna zbeží . . . Nebó, zanesi ji! Pošlji smrt, ali ne dáj, da ugasne luč izkaljenemu očesu!





V.



račna luč; na mizi srebró in zlató; ob nji postaren mož šiljastega obraza. Pohlepno grebe suhotna tresoča roka v bogastvu, izbira svetle denarje in jih poklada na kupe; male sive oči se upirajo srepo nánje, ves život se trese od razburjenosti. Poleg srebrá in zlatá vrednostni popirji v precejšnjem neredu — koliko siromakov bi pač moglo osrečiti imetje, ki se razgrinja tod, koliko vročih solzâ bi moglo posušiti! Vender ne: zaklet je denar; na svetli kovini se leskečejo bridkostne solze; blagoslova božjega ni na njem. Zakleto je tudi pretrdo srce, katero bije v prsih samotnemu móžu; zaklete so roke, ktere so sezale po zadnjem vinarji siromakovem; oplenjena domovja molcé in vender glasno kličejo kazni nebeške na brezčutnega bogatina. Gorjé, kogar je kdâj prisilila potreba, da je prišel v to hišo iskat pomoči; srčni svoj pokoj, zadnji del blaginje svoje je pustil v nji. Neizprosno je térjal upnik svoj delež nazaj; óni blede mož, čegar teló

in dušo je sklonilo neprestano uboštvo, klečal je zaman pred njim; nedolžne roke so zastoj pro-sile odloga, solze so zaman rosile upala lica . . . Samó skomizgnil je z ramami in zahteval pravico svojo; obraz je nabral v resne gubé, kakor bi se boril s človeškim čustvom — slepílo samó! Tu notri ni srca; v teh koščenih prsih je zagreben kamen, ki se odzivilje samó tedaj, kadar zvení srebrna, zlata kovina ob njem . . . Družino za družino je tiral z dednega dóma in slastno izračunjal dobiček svoj. Gotovo, sreča ga spremlja pri vseh dejanjih — bedak, kdor misli, da ni sreče brez poštenja! Poštenje je dim, razum samó veljá! In kdor ima razum, tak razum, kateri ne umeje nobenega srčnega glasú, tisti suče vse te slabotne poštene ljudi po svoji volji in računja ž njimi prav takó lahkotno, kakor z mrtvimi številkami na popirji. Kolikor daljša je vrsta, tem večji je uspeh; kadar dojde ura, ko bode treba zapreti môtne očí, tedaj bode še jedenkrat samosvestno pogledal na svoje življenje in priznal si bode — ne, dovòlj, teh mislij ni treba, óne mrzle poltí, ki ga obvzemlje od glave do nog, tudi te ni treba! Ali je zaman bistril um od rane mladosti do sedaj, trpel od ranega jutra do pozne nočí in pojil okó z iskrečim sijajem, uhó z zvonkimi glasovi samó zategadelj, da napósled ničesar ne vzame s seboj? Ali je živel samó zató, da je pogubljal druge in iz njih pogube srkal močí svojega življenja? Kaj mu li podaja življenje? Ni rêči ne

more, da ga uživa; strada, trpi žejo, ker je škoda svetlih stvarc, ki leže dobro zaprte v železnih zabojih; ponôči, ko leži v temi na ubožni postelji, obhaja ga strah, da bi mu tuja roka ne odnesla bogastva, podnevi si ne upa z dóma . . . Smešno, če misli, da je gospodar iskrečemu zlatu — suženj mu je z dušo in telesom! Gorjé mu, kdor je takó! Kadar gleda na svetle žarke, tedaj sezajo skozi okó dôli v srce in požigajo še tista boljša čustva, kolikor jih je ostalo; s požganimi čustvi pa se tudi na zlatu samem suše bridkostne solze, katere so morda obvisele na njem, izginjajo pege, katere so temnile njega sijaj — haha, kdo more sedaj ločiti to zlató od drugega zlatá! Kakor spev nebeški se potem odzvanjajo vsi óni drobni glaski, kateri so bili zakovani v rudo; oglašajo se takó vabeče, pripovedujejo in šepčejo toli krasne povesti o bogastvu, prešérni blaginji, o svetovnem gospodstvu, da se širi okó lastnikovo od srčnega veselja, da pridržuje sapo, da mu trepečejo udje otrpli . . . To je užitek, takega ne bi dal za vse tiste duševne vrline, s katerimi se baje ponašajo nekateri nerazumniki — sém pridite, vi poštenjaki, kateri propovedujete o čistih rokah, o nravnovisokem žitji človeškem, katero se mora otresti zemeljskega prahú in sevéda zlatega tudi — sém pridite in poslušajte te povesti, katere vstajajo iz jasnega bogastva, to je poezija, ob zlatem viru srkajte poezijo zlató! . . . Ali smrti ne, o smrti molčíte! To je zlá beseda — da izre-

čete to slovo, hipoma utihnejo glaski, in hipoma se izgubi čar. Teló vztrepeta pod težo izpregovorjene besede, in o vsi poeziji ostane le tesni grob, kamor zapró truplo, zlató pride drugam, kdo vé, kam. Vse tisto zlató, za katero se je trudil do konca dnij! Srečni dediči pa se bodo smijali v pest in pili na dober spomin osamelemu móžu, ki jim je pridobil toliko — o, zblaznel bi! — dolžniki njegovi, oplenjeni očetje siromaški, bodo pa preklinjali prav tisti spomin in deci svoji pravili o móži, ki se je zameknil v zlató, izročil dušo in teló njemu v last in trpel in se trudil samó zaradi zlatá; o móži, ki je v grozni zaslepljenosti svoji tiral družine iz mirnih dómov in — kdo vé, če se ni moglo zgoditi takó — mračnemu gospodarju podzemeljskega bogastva izročil živo srce in prejel srce kamenito ali pa zláto zánje . . . Tak spomin bode pustil za seboj, duh pa ne bode imel pokoja v grobu . . .

O smrti molčite!





VI.



Nocoj se je poslovil od rojstvene hiše, od roditeljev, bratov in sestrâ; zdaj sedí sam v podstrešni sobici, katera mu je bila pripravljena vselej, kadar so se zaprli prostori mestnih učilnic, kjer se bistri duh in pripravlja za bodoče življenje. Še mu trepeče v srci mili glas máterin, ki je jokaje objela ljubljenca svojega; zdí se mu, da še oklepa roko osivelega očeta, ki je s tresočim glasom pozivljál nánj blagoslov nebeški; še vidi solzne obraze manjših bratov in sestrâ, in z neznosno silo mu lega na prsi tisto nepopisno čustvo, da je domá in vender ne več domá! Poslednja noč! Jasna mesečina sije skozi okno, slabotno brlí svetilka na mizi. Tolikanj hudo mu je pri srci, toli zatohel zrak se prostira po sobi, da mu zapira sapo; zadušiti ga hoče. Zdajci odprè okno in gleda v noč. Kakó lepo se razgrinja tod óni veseli svet, katerega je vsekdar ljubil takó, na katerega je tolikokrat mislil v mestu! Tudi od tega svetá se je treba posloviti nocoj. Glej,

ondu se širi zeleni gozd prav takó, kakor se je širil tedaj, ko je prvič zapustil rojstveno hišo; óni pisani travniki so taki, kakor so bili nekdej, daljne sinje goré stojé takó, kakor pri prvem slovesi. Ali te goré so mu nekdej mejile svet; mislil ni, da se za njimi razgrinja tujina, kamor stopi jutri. Poslednjo noč na dômu oživé spomini; zdí se mu, da prihaja v tesno sobico davna zlata mladost, da ga pozdravi še jedenkrat in se posloví od njega; zdí se mu, kakor bi moral seči v roko samemu sebi in se posloviti sam s seboj! . . . Nazaj in naprej mu gleda duševno okó — takó ni gledal še nikoli! Znan mu je veseli deček, katerega vidi na domačem svetu, znan tudi resni mladenič, kateri ustvarja življenje svoje na tujih tleh. Lepe slike se vrsté tu in tod; zahvaljati mora Bogá, da mu je dal takó neizkaljeno in srečno mladost; prositi ga mora, da bi čuval mladeniča v daljini in blagoslavljal naporno delo njegovo. Boječe ne stopa v tujino; resni lepi sklepi ga spremljajo na pot. Obsežno mu je duševno obzorje, ali širše mora biti, to je dolžan samemu sebi. Zategadelj bode delal tam zunaj neumorno marno; če sam v sebi ne bode imel opore, na koga li se hoče naslanjati? Telesno ne bode trpel, to vé; oče ne bode pozabil sina svojega, duševni napor pa ni trpljenje. Nikoli mu ni bil, zakaj z naporom mu je rasla moč. Ako se mu je tudi zresnilo okó, nič ne dé, z otroško dušo in otroško-vešlega obraza ne more stopiti v svet. Kakšno pač

si misli bodočnost! Sedaj stoji šele na pol pota; drag mu je dom, ali dražji mu je poziv, ki mu veli z doma. Često se bode oziral v domači svet in srkal novih spominov na mladost in domovino. Kadar pa se vrne, pride častno, dojde, da stopi v dejansko življenje. Ali zvesto v srci bode vedno nosil plemenite nazore, katere mu je vcepila mladost; srce in dušo hoče posvetiti domovini in rodu svojemu. Ta misel mu lajša slovó in lajšala mu bode tudi težki pot skozi življenje; ko odide jutri, pa vé, da bode marsikatero srce prosilo zánj; sam ne bode v tujini. Sladka je ta zavest; ali gorjé njemu, ki odhaja z mislijo, da se ga ne bode nihče spominjal, da ga ne spozná nihče, ko se vrne . . .

Nocoj še oživite, spomini na minulost; odpri se, daljna bodočnost, da se lože loči užaljeno srce!





VII.



Drijazna sobica; predalniki polni knjig; miza posuta s popirji; nad njo podobne, kipi učenih mož. Pri mizi mlad bledoličen mož visokega čela, duhovitega obraza. Iz peči žehtí dobrodejna toplota po sobi; prijetno luč razširja svetilka po mirnem domovanji. Zunaj mête; z ulic se čuje smučanje sanj; sicer mir. Jednakomerno tika nihalo na stenski uri; pozno je v noč, skoro utihne življenje po mestu. Mladi učenjak-samotar čita, lista v debelih knjigah, izpisuje odstavke; išče in novič spopolnjuje rokopis. Resno in vender živo mu zró oči; lica se rdé; z vsemi silami bistrega svojega duhá se uglablja v veliko delo, katero bode, ako Bog dá, njemu na čast, znanstvu v prospéh . . .

Dan za dnevom dela takó; pozno v noč še gorí svetilka v učenjakovi sobi. Dan za dnevom mu hiteva però po popirji, da zapisuje misli, ka-

tere rodí izobraženi um, postavljajoč mogočno poslopje duševno. Znancev ni iskal nikoli, vender ga pozna vse mesto; udano ga pozdravljajo, kadar koli se prikazuje; marsikatero okó se ozira spoštljivo po njem. Daleč izven mestnega ozidja sloví njega imé; učenjaki prve vrste sodijo častno o njem. Njegov glas veljá v znanstvenih stvaréh; brez ugovora se pokarjajo izrekom njegovim, ktere izraža čudovito bistro in duhovito. Ali tudi rezka, uničujoča je njegova sodba, kadar treba ščititi znanstvo proti oholemu nazadnjaštvu, katero se zaletava kakor ponočna véšča v svetlo luč resnice. Plaho se umiče tedaj mračna svojat jasnemu duhu njegovemu, in sence zbežé, kamor posije solnce njegovega znanja . . .

Sam ob sebi se je popél na vzvišeno stopinjo; nikjer ni iskal priporočil visokih pokroviteljev; priporočalo ga je delo sámó. Res mu dohajajo trenutki, ko se z višine svoje ozira nazaj — komu bi ne dohajala, akotudi stojí oskromno v nižini? Pred očmí mu vstaja vse óno trdo duševno delo, katero ubija človeka bolj od telesnih naporov, za sabo zrè jedińščino, katera je hotela uničiti visoke načrte njegove . . . Malokomu je bilo jasno življenje dijaško; malokdo ni še čutil, kakó pretresa mraz, silèč v nekurjeno sobo, kakó morí glad, ki se oglašá navzlic krepki volji, katera ga hoče zmagovati siloma; malokdo ne vé, kakó bridko je zaslužen óni pičli denar, za katerega mora mladi moř prodajati močí in klanjati glavo

pred prešérnim duševnim uboštvo! Če takšen siromak, uklenjen v neznosne spone bridke potrebe, napósled opeša na poti življenja, če se izneveri pozivu svojemu in nastopi poguben pot — kdo ga smé soditi strogo? Nadarjenost ni moč, in sreča ji ni sojena vselej! V teh letih se čisti značaj mladeničev, kakor se čisti kovina v ognji; ta leta ustvarjajo kip njegov, postavljajoč ga na krepko stojalo prvih izkušenj, katerih ne more razmekniti, razsuti nobena poznejša dôba, ki pohlepno gloje ob njih . . .

Takov dovršen kip je mladi moč v tesni sobici, kip takó trden, kakor da je izklesan od kamenja. Misli, katere se mu porajajo za visokim čelom, izkusile so že marsikateri odpor, ali oslabele niso; kadar brani načela svoja, ne gleda ni na levo ni na desno; trdno prepričanje, katerega se ne loči, sije mu tedaj iz očíj; oživlja besede, da padajo pogubonosno na protivnika in pobijajo v prah, kar se odevlje z bliščečim plaščkom učestnosti, krijoč duševno goloto . . . Toda mehko mu je tudi srce! Ljubeče se oklepa sorodnih src, dviguje jih k vsi ogromni visokosti, katero je v nestetih vekih nanosil človeški duh, da si postavi veličasten oltar, kjer se klanja večnolepim vzorom človeškim; odpira se prijazno vsakomur, kdor prihaja odkritega srca. Tedaj je človek s človekom, in čudovito umeje spajati svoje misli s preprostimi nazori, tajno jih blažèč in povzdiguje v višje solnčne kroge . . .

Ali v tem ravno se pojavlja visoki duh, da ni prikovan na vzvišeno stališče; tudi nizdolu se spušča in jemlje pod svoje okrilje preprostega duhá, kateremu še niso dorasle peruti, da bi se z njimi dvignil k luči resnice!





VIII.



loboko pod zemljo koplje rudar; tesna jama, dušèč zrak. Svetilka brlí; iz teška diše močni mož. Silne grude lomi njega orodje; tlà se tresajo, ko padajo prédenj. Zamolklo zvené udarci po rovu in odmevajo na zemljo, kjer je toli velik dan, takó svež, krepilen zrak. Kdor je gôri, ne umeje, kakó hudo je živeti dan za ðævom pod zemljo, delati v nepopisni samini in tihoti . . . Družbe ni; pesem umrè, kadar stopi ručar v preduh; razgovarjati se nima z nikomer, in teško tudi, da bi se hotel. Ali misel se mu poraja za mislijo; rêči ni, da bi bile vesele. Tudi tega ne, da bi se čuti napósled privadili tej mračni svetlooi in neznosni tišini; nikdar, za táko delo ni ustvarjeno teló človeško! Kakó željno pričakujejo ti blede, suhotni možjé trenutja, kadar smejo zopet na dan, da se poživé na čvrstem zraku; videu je, kakor da so pustili spodaj podzemeljskega delavca in se izpremenili zopet v ljudi med ljudm. Ondu v siromašnih kočah se veselé življenja z

družino, hvaleči Bogá, da jih je čuval nesreče, smrti celó. Smrti! Najtršemu rudarju zatrepeče srce pri tej besedi. Kadar dela nizko spodaj, nevedoč, kje in kdaj ga čaka poguba, tedaj se mu pač vzbuja misel na smrt. In roka, katera je toli krepko krušila težko kamenje iz osrčja zemeljskega, omahne oslabela. Glej, prav tukaj nad glavo visí ogromna skala — kdo mu je porok, da se zdajci ne izproži nánj? Nekoliko prehudo se stresi zemlja, in kameniti sklad ga zasuje; nihče ne zasliši poslednjega vzdihá njegovega . . . Gôri na zemlji smrt ni toli strašna! Tam stojé svojci ob smrtni postelji; ozrè se lahko še jedenkrat nánje in se posloví s slabotno roko. Tukaj utegne umreti, da nikdo ne vé, kdaj, izdihniti, ko še ni opešalo teló. Mehak človek ne sme biti! Naj se napósled privadi misli na smrt, dan za dnevom ji gledajoč v obraz, nekaj mu vender še trepeče v srci, ali je strah, ali samó hipna slabost, kakó bi znal? Sósebno, če mu živé ljubljenci, za katere mora skrbeti. Nánje misli pri delu; saj ni prilike, da bi premišljal kàj drugega! Pred njim se ne razgrinja svet, da bi mu kazal slikovite prizore; jednakomerno živí od zibeli do groba, neprestano skrbèč za družino in záse. Zató se mu je že zarano zresnilo okó. Molčé pozdravlja tovariše, kadar se spušča v jamo, resno, kadar prihaja iz nje. Dôli pa odbija grude, ne razmišljuje, čemú bodo in kakó utegnejo koristiti človeštvu. Njemu dajó kruh, nevaren sicer, ali kruh venderle. Zató jih

ljubi po svoje, in se čuti v jasnejših hipih celó nekako mogočnega, ko se valé pred njim . . .

Takó bode delal v predoru, dokler ga ne spusté v drugo jamo. Tedaj ne bode čutil za-
tohlelega zraka, ki mu teží prsi; ničesar ne bode
védel o brezglasni tišini, v kateri bode spalo
truplo . . .

Ali vender: nikar, da bi skoro prišel óni dan!





IX.

Kupéj prvega reda; samoten potnik v njem. Mimo širega polja v mesečini drdrá vlak proti severu; sicer nobenega glasú. V takem času, ko ondu na stropu brlí svetilka, lega spanec na oči; nehotoma se niža glava; meglene podobe vstajajo v spominu; napósled se razlijajo, utrujeno teló počiva.

Ali potnik ne spí. Res se mu je povесila glava, oči pa strmé na tlà; zatisniti se ne morejó. Premnogo mislij mu roji po glavi, da bi spal. Od vélikega mesta do sedaj se jih ni mogel iznebiti. Tudi se jih ni hotel. Precejšen dar je stisnil v roke izprevodniku, zató da je sam. Nazaj v malo-jasno minúlost mu hité pogledi; ozira se tudi naprej v bodočnost, katera se toli vabno, takó svetlo razgrinja pred njim, v bodočnost, kažočo mu zláto slobodo, šumno veselje, razkošno uživanje . . . Take podobe gleda rad vsakdo, ali gleda jih najrajši sam. Tuje oči so nadležne; nekatere znajo predobro brati v duši! Skrbno na prsih hrani dragocene popirje, ki bodo vir takemu življenju; nekoliko

še — in za njim bode kopna zemlja, ki mu ni dala ničesar. Potem se bode zibal na morskimi valovih in se peljal v óni srečni del svetá, kjer ga ne pozná nihče, kamor ne seza roka žaljene pravice. Izgovorjeno je: roka žaljene pravice! Čiste niso roke, na katerih se leskečejo zlati prstani; pošteno ni imetje, shranjeno na prsni v usnjati listnici! Uhajač je, na katerega prežé zaščitniki pravice, in dokler ne stopi na ladjo, hvaliti se ne smé, da ne bi začutil roke, trde, težke kakor železo, na rámeni, da ne bi vztrepetal pod besedami: „V imeni zakona!“ . . . Brr! Takó miren ni, kakor se kaže; takih mislij ni treba. V dalji vidi prizor, kakeršen mu ne prija: samotno začrnelo zidovje, kamor nikdar ne prisveti luč nebeška, med zidovi pa možá, ki mu je podoben do pičice, možá, ki od iznemoglega srda stiska pestí in preklinja vso to brezumno svojat človeško, ki ne dopušča, da bi si človek, kopernèč po neomejenem uživanji, na svojo roko in na kvaro drugim — „sobratom“ — haha! — ustvarjal življenje . . .

Nejevoljno strese z glavo in vstane. Takega prizora ne mara; tudi ni treba, da bi ga gledal. Čemú neki te misli? Tedaj, ko je v brezglasni nóči stal pri odprti blagajnici in jemal zavoj za zavojem, bilo jih ni. Da so mu prihajale, zadušil bi jih bil. Ječa! Kdo li ga spozná? Ali si ni počrnil lās, pristrigel brade, da samega sebe ni spoznal pred zrcalom? Ali se ni umil s čudovitim sokom, da se je nagubalo čelo, da se je hipoma

izpremenil v dozorelega možá? Jedino oči so ostale, kakeršne so bile; njih iskrečega izraza ne zabriše nihče. Oprezen je bil in premeten; toli oprezen, da je bil po volji samemu sebi. Précej po zvršeni tatvini — grda beseda sicer! — ostavil ni mestnih zidov, nego čakal teden dnij in še dèlj v zakotjih, kjer bi ga ne bil iskal nihče, in ondu se je zadovoljno smijal v pest. Na ječo ni mislil in rogal bi se bil samemu sebi, ko bi mu bile prišle take brezumne misli. Tudi kesal se ni dejanja; saj ga ni zvršil, ko bi ga bilo morda prevzelo bogastvo, nego odločno, prepričan do cela. Kaj dé to, da si je nasul žepe s svojino bogatega mogočnika, ki prav nič ne bode čutil izgube? Besnel bode res in koval naklepe proti osebni varnosti ubežnikovi, ali če Bog dá, zaman. Ne takó! Božjega imena ni smeti vpletati v take misli in besede! Pravica božja, pravijo, seza dalje od pravice človeške; poleg tega pravijo, da je Bog brezkončen, kakor v kazni, takó v dobroti... Ha, dobroti!... Ali je bila to dobrota, da je od rane mladosti, ko je toli hrepenel po čistem zraku in živem solnčnem soji, moral prebivati v zatohli sobi, v temnih zamreženih prostorih, zavedujé se, da rojstvo njegovo ni bilo pričetek samó telesni, nego tudi duševni smrti; da je pozneje sedèl pri velikih knjigah, ko je le okó videlo nepregledne vrste suhoparnih števil, želje pa so hitele drugam? Ali je bilo dobro, da se je moral pokarjati skopemu gospodarju, ki se ni menil za prešérna po-

željenja njegova, nego najprej térjal pokorščine in strogega izvrševanja naloženih dolžnostij? Kletó življenje táko v ónih tesnozamreženih prostorih, ko človek ni človek, nego stroj v oblasti druge mogočnejše roke! Živo srce mora otrpniti, dih veselja zastati, kjer se prostira óni neznosni zrak. Suženj je bil dobro dolgo in posojal najboljše moči nenasitnemu gospodarju. Kar je dobival, nikoli ni plačevalo dela, nikar še ustrezalo potrebam, kakeršnih ima vsakdo, okolo kogar vrè veselo življenje. Prav to je bilo: da ni védel, kakó živé drugi, vztrajal bi bil in jedel kruh, dasi ne zadovoljno, vender ne s solzami; prihajal bi bil v temno sobo rano za jutra in delal, pisal, številil do poznega večera in se zatapljal v stvari, katere ga niso zanimale nikoli, ker niso imele kipečega življenja. Delal bi bil takó, dokler bi ne bil ugasnil mladostni ogenj v njega žilah in osiveli plavi lasjé — ali sam sredi glasnega veselja — vztrajaj, kdor moreš! Ko je prikipelo do vrha, oprostil se je sam. Napósled, kaj je poštenost? Kje nje začetek, kje konec? Poštenost je pójem, sila razsežen. Trgovcu, katerega je služil, nihče ni očital nepoštenosti; kakor bi se sploh reklo, tudi ni bil nepošten. Ali lokavo je prežal na zadrege trgovskih prijateljev in uporabljal ugodnosti takó ali takó, da mu je le uspevalo. Ravnanje sevéda, dovoljeno vsakomur! Ali strog нравni sodnik bi bil sodil drugače in takemu počenjanju vtisnil pečat, ki čudovito zvesto spominja na znamenje, s katerim žigosajo nepoštenost . . .

Toda čemú vse to, čemú olepšavati zvršeno delo? Ali hoče óprati samega pred seboj? Ali hoče lagati samemu sebi, da se je obogatil po pravici? Zaničljiv smeh mu igra na ustnih: Prijatelj, pozna se dovòlj; nama ni treba takega slepila! Denar je denar, odkod — komu do tega? Ondu za morjem ne bode nihče vpraševal po njega izviri; tisoč rok se izteza povsod po svetli kovini; nikdo ni toli preprost, da bi dejal: „Prijatelj, stoj! Ali pa tudi ni madeža na tem, kar mi nudiš?“ Dovòlj torej, glavo kvišku, zadovoljen nasmeš na ustna — živela bodočnost, živela zemlja, kjer človek brezskrbno in pokojno uživa imetje svoje!...

Dalje drdrá vlak, ali počasneje. Že se v dalji svetijo luči vélikega mesta, kjer je konec dolgi vožnji. Tamkaj bode izstopil samosvestno in ponosno, kakor gré imovitemu móžu. Prešérno bode stopal mimo nadležnih stražnikov, ki se takó sumnjivo ozirajo po sléharnem potniku, kakor da je vsakdo hudodelec. To vé, da je tudi v to mesto prinesla brzozjavna žica novost, kakó se je v stolnem mestu zvršila velika tatvina; natančno je opisan tat — škoda truda! Njega ne spozná nihče — kdo tudi bi slutil, da je tat ta resni mož, ki se nosi toli mogočno? Res tolče srce potniku hitreje, lice mu bledí — kolika slabost! Stojèč na obratišči življenja svojega, ne smé biti bojèč; v poslednjem hipu mu ni smeti malodušno pokvariti in uničiti vsega: minulosti, sedanjosti in bodočnosti...

Vlak obstane; potniki izstopajo. Srčno dalje, moški, kakor bogatin, ki se zaveda vrednosti svoje! Kakó ga meri tu jeden teh javnih stražnikov; zdajci bode položil roko nánj — nič ni, obrnil se je. Srce utriplje prosteje, prsi dihajo lože. Kolika gneča pri izhodu! Sedaj dospè do drugega stražnika; nehotoma se zadeneta — kaj je to? Ali ni bilo prav takó, kakor da mu je pala tista strašna roka svinčeno-težko na ráme? Zaman vse junaštvo — zdrzne se od nepopisnega strahú; plašno strní na ostrozročega možá; čelo se rosí, ko ga merijo te sive očí. Ugleda še, kakó se zasveti v njih kakor žarek spoznanja — stemní se mu; kakor bi sanjal, čuje strašne besede, katerih se je bal toliko, vidi, kakó prihití drug stražnik, sliši zamolklo šepetanje okolo sebe — zdajci začuti na rokah mrzlo železje — zadušen vzklik — zaman torej, vse zaman! . . . Res, še živí pravica božja in posvetna; pravica ni prazna beseda: gorjé vsakomur, kdor se ne klanja večnim nje zakonom! —





X.



emnica; na mizi sveto razpelo med dvema svečama; pri mizi jetnik. Pred vrati straži orožnik z nasajenim bodalom; toliko da se gane časih, tedaj pa bliskoma premeri nesrečnika, čegar izgubljeno življenje končá prihodnji dan. Oni podpira vročo glavo; uro za uro sedi takó, in čelo se mu rosí od smrtnega strahú. Hipoma vstane in hodi nemirno po sobi. Na trdno sklenjenih ustnih se giblje nekaj kakor zadušena bolest; očí goré; prsi hropé; roke se stiskajo. Jutri! Nocoj, v poslednji nôči, ko mu je skleniti z življenjem in se na veke posloviti od samega sebe, sili mu nenavadna mehkost v srce. Zbegano se mu vračajo misli v minulost, da se iz nova — poslednjič obnové slike, ne vesele, nego mračne slike, kakeršne je uprizarjal ponajveč sam z nekročeno zlobo svojo. Kakó li moré ti spomini, kakó se vzbujajo vsa óna grozna čustva, katerim se ne more nihče upirati v nôči usodni! Vse izgubljeno življenje od prvega hipa, ko se je pričel zavedati, do nocoj, ko stopa prédenj smrt, neiz-

prosna gotova smrt, pólje pred njim, in nehotoma se zgrudi na stol, da ne omahne. Ta strašna zave-
st, da se človeštvo studoma obrača od njega, da se ni
jedno okó ne porosí za njim, ko stopi jutri na morišče,
ta neznosna misel, da nima iskati pomoči ni v ljudéh
ni pri Bogu, da niti tolažbe ne more iskati nikjer,
ta misel mu razvnelje možgane, dà, hujša je od smrti
same! Umrí bode! Ali ne takó, kakor umirajo pošteni
ljudjé, kateri stopajo čistega srca in čistih rok pred
božji sodni stol — sramotno se bode ločil od svetá,
in potem, kaj potem? Dolgo ni, kar se je v otrplosti
in zaslepljenosti svoji rogal besedam o posmrtnem
življenji in z bogokletnimi mislimi skrunil skrivnosti
neznanega svetá, kamor vodi smrt — nocoj se ne roga
ničemur, ne skrúni ničesar! Potrt je slúšal tolažilne
besede o dobroti božji; bleda ustna njegova so molila
s čestitim móžem, kateri ga je pripravljaj na smrt;
celó bridke solze so se blestele v ščemečih očéh.
Ako sploh kdàj, nocoj se kesá življenja svojega,
in Bog sam mu je pričá, da bi živel drugače,
ko bi žaljena pravica ne térjala smrti njegove.
Umreti mora, da se kaznuje greh, ali imé mu
ne bode umrlo, nego živeló v prekletstvu leta
in leta, dokler ga mah pozabljenja ne zakrije
takó, kakor bode zeleno živo mahovje
prepreglo sramotni grob, kateremu ni
posvečena zemlja ni odločena...

Velik siromak je ugledal svet; v telesno in duševno
izprijeni družbi preživel leta mladostna.

Predrzna nesramnost prepalih tovarišev mu je zamorila boljše kalí, ako jih je sploh imel kaj. Oče malokdaj trezen, mati slabotna — mlado okó je gledalo nepopisno žalostne prizore, uhó čulo zgolj surovosti. Za to ne more, da se je porodil v takem okuženem zraku; tudi to ni pregreha njegova, da ni zapiral očij in ušes podlostim, ki so mu zastrupile življenje na veke. Da se je porodil v pošteni družbi, da mu je skrbna mati vodila mladost in zastirala, česar ni smeti gledati mlademu nedolžnemu očesu, razvil bi se bil drugače. Dorasel bi ne bil v tëmi, nego na svetlem solnci, ki ne sveti samó na teló, nego tudi v dušo. Povedali mu niso, čemú je končno ustvarjen človek; tudi tega ni védel, da ne živé vsi takó, kakor svojat v zapuščenih zakotjih svojih. Bogá ni poznal, ali žalil ga je s sléharno besedo. Takó je dorastal, in hudobnost je rasla ž njim; morda se je sam ni zavedal. Ko so ga prvič zalezli tatú in zaprli v temnico, tedaj šelé je spoznal, da na svetu, v pošteni družbi človeški, zloba ni dovoljena, da nikomur brez kazni ni smeti sezati po tuji svojini. Ali ko mu je zasvetila ta zavest, bilo se mu je srce že zakrknilo od grehote. Kesati se ni mogel dosedanjega življenja, nego besnel je v ozki temnici in klel pravico, katera mu je bila vzela slobodo. Potem je padal čimdalje niže in se nevdržno pogrezal v brezдно. Solnčnega dné je v zeleni šúmi zvršil grozno zlodejstvo: ubil na samotni stezi veselo pojočega potnika in

si prisvojil novce, katerih si pošteno ni hotel, morda tudi ni mogel služiti. Potem je pobegnil v goščo, ali ljuto ga je spremljal spomin na ubitega mladeniča; osteklele oči njegove so ga strašile noč in dan. Kesal se ni dejanja, toda bal se je tega strašila ter s pijačo mamil teló in duhá . . . Kakor plašna zver je bežal zasledovalce, ali ušel jim ni. Ko je napósled stal pred sodniki, priznal je svoj zločin in trdovraten zaslišal obsodbo. Vender toli trden ni bil, kakor se je delal; beseda „smrt“ ga je pretresla do srca, in toliko da se ni zgrudil na klop. Vender še ni izgubil upanja; od dné do dné je čakal pomilostitve, toda zlodejstva mu ni mogla oprostiti pravica človeška, in jutri — jutri ga odvedó na morišče, da se zvrši zakon! . . .

Jutri? Ne, danes! Kakó se brani te misli, ali rešitve ne pričakuje! Pobegniti ne more, to vé, in ne otmè ga nihče. Kadar posije beli dan skozi gosto omrežje, stopi na zadnji pot. Smrt mu ne more biti rešnica, kakor je bolniku, vzdihujočemu od bolečin: krepák je in živel bi rad! Mračno strmí v svečo, malone dogorelo — kadar ugasne, tedaj — tedaj bode konec! Vender, še je temà po svetu, še mu je odmerjenih nekaj ur. Ali kakó potekajo te ure! Zdí se mu že, da se borí dan z nočjó — nikakor, ne more biti res! Ta prostor je temán, ko je razsvetljen vesoljni svet; svetlo ne more biti! Ko bodo vstajali ljudjé, da gredó zopet okrepčani na delo, to je, na pošteno delo, odpró se tudi njemu vrata in se zapró za njim:

nazaj ga ne bode . . . Sedaj ga duši v grlu, nasloni se ob mizo in od nepopisne bolesti zajoče na glas. Začuden se ozira stražnik po njem, potem se obrne — mož ni vaje takih prizorov! Bodi obsojenec še toli duševno prepàl, smili se mu v dnò srca, ali pomoči mu ne more; pravica je pravica! Ko čuje te molitve, okorne sicer ali iskrene, zdí se mu, da mora tudi on moliti ž njim in prositi mile sodbe duši, ki skoro stopi pred stol vsevidečega in brezkončno pravičnega Sodnika . . .

Luč umira, sence se razbegavajo po zemlji, dan je.

Minila je strašna poslednja noč.

Nekaj hipov še . . .

„Bog, dobrotni Bog, zanesi duši moji!“ moli jetnik, in mrzle srage mu stopajo na čelo . . .

Šum na hodniku — trdi koraki — vrata se odpró — dan pogleda v temnico — orožniki — končano ! . . .

Naprej na zadnji, na smrtni pot!





XI.



ndu na prostranem polji so si stale nasproti sovražne čete; topovi so bruhali smrt in pogubljenje, jeklo je sekalo ljute rane, kri je tekla potokoma. Sedaj je noč, sedaj je mir. Jasne zvezde gledajo na morišče, kjer se je izbojeval strašni boj; mesečina sije na blede obraze ubitih junakov, sije pa tudi na óne, ki med mrličí ječe po rešiteljih svojih. Na tisoče ranjencev so odpeljali v bližnja sêla, kjer dobrotne roke obezujejo bridke rane; na tisoče jih bodo odpeljali še. Tam so pripravljene za silo bólnice; karkoli vzmore ljubezen usmiljenega srca človeškega, to se podaja ondu prijatelju in sovražniku; jednako skrbno preiskujejo zdravniki vsakogar teh bledih okrvavljenih móž, katere je domovinska dolžnost pozvala na bojišče, in jednako skrbno otimajo, kar se dá oteti . . . In nežne roke ónih ženskih bitij, katera so vse svoje življenje posvetila zgolj strežbi bolnikov, nežne roke teh plemenitih bitij ondu podajajo krepíl žejnim ustnom s tistim nepopisnim

sočutjem, kakeršno se more porajati jedino v mehkiem ženskem srci; neprestano strežejo ranjenim varovancem svojim.

Mračne luči sijejo po širem prostoru; zamolklo ječanje se čuje tu in tam. Bodi še tolika duševna krepkost, telesnih muk ne more zmagati. Kakor dete stoče tu bleđi mož, kateremu bela obéza previja glavo, stoče izvestno le v nemirnem spanji, ki je napósled premagalo utrujeno teló; vroče srage se mu blesté na čelu. Sočutno sloní ob njegovem ležišči sestra usmiljenka; milo nje okó se pazno ozira po ranjenci. Vsekakor: to ni prvi, katerega vidi takó trpečega, in zadnji tudi ne bode, ali srce ji ni omrzelo za trpljenje, saj je toli gorko to plemenito srce! Videla je vso grozo, katero prinaša vojna, gledala ranjence z grozovito razstreljenimi udi, da jo je obhajala slabost, ali privaditi se ni mogla takim žalostnim prizorom. Za to ne more, da ji često silijo solze v oči; sramovati se jih ni smeti. Tudi hipne slabosti je ni treba biti sram — mehkočuteče srce ni ustvarjeno, da bi moglo utripati mirno, kadar se pojavlja telesno gorjé. Ali ne samó to: tudi brezmejne duševne bolesti je priča ta bólnica! Bridka je smrt, ko umira soprog, oče, na daljni tuji zemlji, ko mu zadnja trenutja grení misel, da tam daleč za gorami, katerih ne prestopi več, ljubeča soproga, nedolžna deca čakajo reditelja svojega, da dan na dan prosijo Bogá zánj, samó zánj! . . . Sestra usmiljenka je videla táko smrt in drhtečega srca

poslušala zadnje hrepeneče besede umirajočega junaka! . . . Težka je smrt, ko cvetoč mladenič v poslednjih trenutkih misli na sivolaso, onemoglo ženico, ki trepeče za drago življenje sina svojega — tudi takšno smrt je videla često . . . Gorjupa je smrt, ko mladenič v ljutih bolečinah kliče imé ljubljene mladenke, katere podobo nosi verno v srci do zadnjega diha — sestra usmiljenka je videla tudi táko smrt! . . . Kadar pa so zagrebli mrliča, tedaj so jo védle misli v daljno zemljo, in vzbujali so se ji prizori, toli žalni prizori, kakeršnih ne gleda rado živočuteče okó; če drugega ne, vsaj molila je za pokopanega junaka, za svojce njegove . . .

Ali gledala je tudi srečne vesele prizore! V grob niso položili vseh bojníkov, kar jih je prišlo ranjenih v bólnico. Krepka moč življenja je preobladala smrt; kalno okó je oživeló, lahna rdečica se je pokazala na upalem obrazu. Kar jih je moralo umreti navzlic požrtvovalni strežbi in delovanju tihe, prave krščanske ljubezni, ti niso mogli zahvaljati in blagoslavljati neumorne skrbi plemenite strežnice svoje, ali solznih očíj se je ločil od nje marsikdo, ki se je ozdravljen vračal v domovino. Tedaj je res oskromno odvrčala zahvalo, toda srce ji je trepetalo od tihega veselja. Sladka je zavest, da je kolikor toliko s svojo skrbnostjo otela malone izgubljeno življenje; upravičeno ponosna bi mogla stopiti pred soprogo, mater, mladenko: „Evo ti njega, po katerem si

želela tolikanj — moja strežba ga je otela smrti!“
— ali ona ne prihaja iz samote. Dovòlj ji je, da
je vestno izvrševala svojo dolžnost, človekoljubno
nalogo svojo, in dovòlj ji je, da hvaležnega srca
odhaja óni, kateremu je stregla toliko dnij in to-
liko nočíj. Na daljnih tleh pa jo bode blagoslav-
ljala osrečena družina — to je nje plačilo, in go-
tovo: najlepše plačilo! . . .

Čast takemu delovanju, takemu duševnemu
junaštvu! —





XII.



Óst sneg nalétuje. Nemo stójí samotna gorska vas, kjer so že ugasnile luči po ubožnih doméh; mirno kipé visoke goré z golimi gozdi, sivimi skalami. Zametene so vse gazí; više in više se dviguje bela odeja na tleh . . .

Srečen, kdor more v taki sneženi nôči uživati pokoj na toplem, ali hudo je njemu, kdor mora na ponočni dolgi pot! Glej, ondu iz vasí se bliža lučica, zvonček pôje v temò; sedaj moreš razločiti sivolasega duhovnika s cerkvenikom in za njima možá v kmetski obleki. Tam pri zadnji hiši zavijejo vkreber; po debelem snegu stopajo v goro. V visokem sêlu koperní bolnik po svetstvu za umirajoče; hiteti je treba, da se ne loči duša od slabotnega telesa, predno ni spriavljena z Bogom. Kakó je hitel nizdolu sin, da ustreže zadnji želji umirajočega očeta; s tresočo roko je pozvonil pri duhovniku. Hudo mu je bilo, da mora tirati v mrzlo noč slabotnega gospoda, kateri je toli potreben mirú in toplote; boječe je stal pred njim

in povešal oči, izrekajoč svojo prošnjo — jedna sama mehka beseda je storila, da je dvignil glavo in pogledal v mile oči duhovnega očeta; potem je stopil bliže in iskreno poljubil velo suhotno roko . . . Ko bi ne znal nikdar prej, zakaj ves pogorski národ daleč v okrožji toli verno ljubi pastirja svojega, védel bi bil v tem hipu! Med gorami je osivel dobrotni mož; malone do zadnjega župljana je pokopal prejšnji rod, krstil vse mladeniče, vsa dekleta, ki sedaj še ne mislijo na smrt, učil jih je tudi z očetovsko rahlo besedo; brez števila rok je zvezal pred oltarjem, delil radost s svojimi župljani, bil jim je zvest tolažnik v nesrečah . . . Ločen od vsega sveta, ustvarjal si je nov svet; plemenit poslanec božji je z milimi opomini, s presrečno prijazno besedo blažil trdosti, kakeršne se vsekdar pojavljajo pri gorskih ljudéh, in seme, katero je sejal v njih srca, rodilo je bogat sad. Kadar mu bode stopiti pred sodni stol, stopil bode z lahko vestjó, ker vé, da je prav razumel vzvišeni svoj poziv, ker vé, da se ni nikdar strašil truda, ko je bilo treba učiti in tudi svarit. Skrben oče je, ki s svetlim vzgledom odvráča deco svojo od zlà in jo polagoma vodi do nravnega življenja — takó je živel pošteno in osivel častno med ljudstvom svojim! Náse misli malokdaj, na vernike svoje vselej. Jedno mu je, ali ga kličejo k bolniku od blizu ali od daleč, bodisi podnevi, bodisi o polnočí; ako je slabotno teló, šibák ni duh. Prav ta krepki duh pa hoče, da se teló ne

pokarja slabosti, katero prinašajo stara leta; šibeče noge morajo hoditi, utrujene oči morajo gledati. Takó prihaja k bolnikom, in čudno vpliva prihod njegov na opešane moči. Njemu je dano, da ublaži strahoto smrti, in čestokrat, kadar odhaja, pustí v siromaškem dômu tudi dar človekoljubja za telesne potrebe bolnikove. Saj pozná življenje v teh tesnih prostorih, kakor malokdo! Pogorski národ ne mrje od duševnih bolečin, nego neprestana jediščina ga slabí, da lega prerano v gomile. Bolnika, ki vzdihna na trdem ležišči, utegnilo bi okrepiti zdravilo, toda pri hiši ni toliko, da bi mu kupili količkaj boljšega okrepila. Kadar ga zagrebejo, tedaj šele trka prava potreba na vrata! Tolažilna beseda, akotudi še takó presrčna in sočutna, ne prežene bede; dejanske pomoči je treba. Glej, in čestokrat odprè dušni pastir skrivno predalce, kjer je spravljen težko prisluženi denar, in legak, srečen nasmeh mu igra na ustnih. Njemu ne treba dosti, in s seboj ne vzame ničesar. Ali ti novci morejo vsaj za nekaj časa odgnati skelečo lakoto od praga zapuščeni družini — zató daje rad, in mnoga srca blagoslavljajo blagega duhovnega očeta . . .

Takšno je delovanje možá, nepoznanega v svetu. Kdo vé med šumnim življenjem, kakšen zlat značaj deluje v skriti gorski vasi, in kadar ga zagrne grob, kdo li bode ondu plakal za njim? Kratko novost bodo čitali ljudjé, da je nekje v hribih umrl ta in ta, star toliko in toliko, zvest

do zadnjega diha pozivu svojemu, in potem ga pozabijo. Ali v hvaležnih srcih preprostih gorjanov ne bode pozabljen! Mah bode prerasel gomilo njegovo, toda krepko bode živela med gorami povest o plemenitem móži, kakeršnih svet nima mnogo. In če zajde tujec med goré, strmèč bode poslušal povest in se čudil visokosti plemenitega dušnega pastirja!





XIII.



Neštete luči so prižgale ljubeče roke na grobovih; zadnji cvetovi umirajoče prirode cvetó na smrtnih gričih; s trakovi in venci so oviti kameniti in leseni križi. Ljudjé prihajajo in odhajajo; spomin na drage mrtvece jih kliče na grobove, da pomólijo tod za nje, ki so morda nedavno še živali med njimi. Jasne niso oči, ki gledajo nizdolu; vedra niso srca, katera se v molitvi dvigajo v nebó; tu na grobéh hité misli v toliko da minule dní in oživljajo slikovite podobe, katerih sili se ne more upirati srce . . . Ne samó oslabelih trupel, katera so se zgrudila od starosti, tudi mlada cvetoča bitja, ki so komaj poznala svet, krijó ti grobovi. In tožne solze tekó na gomile, bogate in uboge, in drhteča ustna šepečejo tihe molitve . . .

Precejšen del človeške zgodovine se tukaj odpira duševnim očém. Kakor v davni dóbi, takó molijo sedaj na gomilah mrtvih ljubljencev in v daljni prihodnosti bodo takisto molili zánje. Da

moreš združiti v živo besedo vse te spomine, ki se budé na grobéh, lepa ali tožna povest bi bila to! — Mnogotero dušno visokost krijó grobovi, zapirajo tudi marsikatero nizko strast. Onega, ki počiva pod umetalno izdelanim kamenom, doteknila se ni beda življenja; ta, ki spí pod preprostim križem, umiral je solzán, in siromašna družina je stala ob smrtni postelji njegovi . . . Sivolasa ženica, klečeča ondu, joče po sinu izgubljenem, to objokano deklè po žéninu svojem . . . Sto in sto podob gleda nocoj okó — kdor je toli srečen, da ni izgubil nikogar, ne umeje jih, ta ne hódi na gomile!

Mrličem denašnji dan! Zapuščeno je tiho kraljevstvo, katero ločí le zemeljska plast od živega svetá, oživljeno samó tedaj, kadar prinesó utrujenega trpina k poslednjemu pokoju . . . Ali tedaj le nekaj src poka od bolesti, ostali pogrebci ne čutijo izgube. Poleg nove jame se razdruži njih vrsta, in če jih hipoma pretrese prizor, ko mrje zapuščena družina po očetu, če odmevajo v srcih óni nepopisni glasovi, kadar bobné grude na krsto, v prihodnjem trenutku je pozabljeno vse. Pozabljena je družina, ki žívi brez opore, kakor more in vé, pozabljeno tajno veličastvo svetá, do čegar vrat so spremili umršega znanca . . . Veseli so, da morejo nazaj med svet, katerega bi še ne ostavili radi — prav je to, da v njem še ni misliti na smrt! Ali danes se ljuto oglašá opomin, danes se sama po sebi odpirajo srca, ki so sicer

trdno zaprta blažjim čustvom — čudno moč ima praznik denašnji! Slikovit prizor so venčane gomile, razsvetljene z neštetimi lučicami; čarobna je ljubezen, ki druží živa bitja z umršimi — pristopite vi, ki tajite, da se duhovi selijo v svetove, ki trdite, da je s smrtjo končano vse — tu na gomilah vam nehoté prihaja misel, da vender ne more biti takó, da bi bilo prežalostno takisto! Na gomilah se spominjate tega ali ónega znanca, katerega ste ljubili; nehoté prosite, molite zánj, vsaj jeden trenutek . . . In če drugega ne, geniti vas mora ta verna ljubezen, s katero mislijo nešteta srca na pokopane svoje mrtvece; pretresti vas mora tiha poezija teh venčaníh, razsvetljeníh grobov! Najponižnejši grob je venčan danes, na sléharnem griči brlí vsaj po jedna lučica. Siromak ne more krasiti gomil takó, kakor bi jih rad — kdo vé, kakó težko je utrpel novce, da je okitil gomile ljubljencev svojih! Ali prav zategadelj se iskré te ubožne luči do srca, bolj od ónih prekrasníh svetíl, ki se bliskajo med dragocenimi cveticami in trakovi. Hitro res dogorí taka oskromna sveča, in samó nekoliko velíh jesenskih cvetov obleží na grobu, ali on, čegar spomínu je gorela ta luč, zrl je nánjo iz jasnega nebeškega dóma prav takó, kakor bogatin, kateremu svetijo luči v prešérnih umetalnih svetilkah . . .

Gomila brez cvetú, brez luči? Kdorkoli spiš ondu, trpin si moral biti v življenji, siromak si bil, ki si rad in mirnega srca legel spat. Nobenega

spomina za teboj! Ali te ne žali to denašnji dan? Težko; sočutja nisi bil nikdar vaju; porodil si se, živel in trpel, da skoro sam nisi védel, čemú. Težko tudi, da bi bil razmišljal o tem. Prvi nisi bil in zadnji ne; sedaj se veseliš pokoja. Cvetove in luči si gledal v življenji le iz dalje; ako bi ti hipoma okrasili grob, morda bi ne védel, kaj ž njimi . . . Tudi takšen grob ima svojo poezijo, ali poezijo, ki sili na jok. Toda solzâ bi ne umel, in čudil bi se njemu, kdor bi jih rosil po tebi. Čemú tudi? Trpljenje si pozabil, pêči bi te utegnila solza, ali vsaj spominjati bridkih dnij . . .

Kdorkoli spiš tu, srečen si brez cvetov, brez lučij! Ta dan je mrličev dan; kjer molijo za mrtvece, molijo tudi záte. Blagost ti, četudi brez spomina!





XIV.



oč, veter, dež . . . Pošastno se bélijo nagrobni kameni na pokopališči; čudno šumé žalobne vrbe nad grobovi; véliki križ sredi smrtnega dóma kipí mračno v temò . . .

Zamolcklo bije ura — sedaj je dóba, ko se vzbuja pokopani svet. Živa bitja bežé od mrličev svojih; da stojiš nad grobovi, nehoté se ti širi okó; nehoté posluša uhó tajne glasove, ki se budé tu in tam; tiho vzgrožen čakaš, kdaj ugledaš strahove neznane . . . Zdajci čuješ vzdih — nič ni, veter samó šumí po vejah; sedaj se ti bliža bela prikazen — ne bój se, grobni kamen vidiš, ne premika se, razgreta domišljija ti vara okó. Povsod mir, smrt; mrličí spé — ne moti, ne plaši samega sebe!

In vender — to ni slepílo! Iz dalje prihaja lučica; razločno vidiš, kakó se giblje in pomika bliže; mračen žar se razliva iz nje preko gomil . . . Lasjé se ti ježé, oživljajo se davno zabljene povesti — lučica, izvestno je nesrečna duša, ki ne

more mirovati v grobu . . . Sedaj čuješ vzdih — zaman ugovarjaš, da ni bil vzdih; čul si ga razločno, in sedaj se ti šibé noge, vzkriknil bi, ali noben glas se ne izvije grlu . . . Sedaj je izginila za ónim vélikim kamenom, sedaj se prikaže novič, čuješ celó stopinje — gorjé, ali se ti razgrne skrivnostni svet mrliški, ali vstanejo razsrjeni mrtveci, da te izženó iz kraljevstva svojega? Móliti hočeš, bežati, ali otrpel stojiš — živ mrlič! Sedaj je tu, luč ti posije na lice — oddahneš se, objel bi sivega možá, zavitega v temno haljo, ki je pri tej priči postavil svetilko na tlà in se upehan zgrudil na samotni grob . . . Nekaj mu je palo iz rok, lopata je, mož je grobar, pošteni mož, bati se ga ni bilo treba. Kakó iznemogel sedi tu! Veter se mu loví v dolgih laséh, dež lije, luč brlí med stekli, mož se ne gane. Glavo je zakril z rokami, in težke solze mu kapljajo med prsti po bledem lici — čuden pogled! Ali mu ni otrpnilo srce med mrličí, v katerih žije leta in leta; ali ni z neštetimi mrtveci, katere je zagrebla lopata njegova, pokopal tudi čustev svojih? Nikdar še ni jokal osiveli mož; ostajal je miren, ko so okrog njega zveneli klici žalosti, ko je mrla mati po deteti, šibko otroče po roditeljih. Bodisi, da je pokopal bogatina, kateremu so jasna grla zapela zadnji pozdrav svoj in mnoge roke metale venec na grob, bodisi, da je zasul siromaka, po katerem ni jokal nihče, kateremu niti kamenita sipa ni bobnela na krsto — obraz se mu ni izpremenil,

nihče bi z njega ne mogel čitati nič bolesti nič kaj drugega. Srce njegovo se je zakrknilo v žalostnem pozivu; kadar zagreba umrše življenje, niti ne zaveda se, da kaj zagreba. Kaj delajo roke, tega ne vé srce. In prav je, da je takó; mehák človek bi moral umreti v takem poslu . . .

Zbegano se je dvignil sedaj, ali précej se zgrudil zopet. Lopata, katero je prijel krčevito, pade iz nova na tlà. Nocoj ne gré! Da bi mu rekel kdo: izkoplji grob samemu sebi — mirnega srca bi kopal, dokler bi ne izgrebel tistih pedij, katerih treba človeku po smrti . . .

Ali kopati takšen grob — svojemu detetu kopati grob, to preseza njega močí! Ves dan je sedèl pri krstici, v kateri leží nedolžno dete njegovo; trepetajoč se tudi grudil pred njo, ali okó je ostalo suho, jedino srce je krvavelo. Bridko je gledati na mrtvaškem odru kri svoje krvi; tolažilna ne more biti niti misel, da je bolje, ako se táko mlado bitje preseli v večnost, med svetlokrile angeljce, preseli, da bode sámó angelj nebeški . . . Gledati nežnega mrlička z ugaslimi zaprtimi očmí, z bledim ličecem, katero je tolikokrat okrasil vesel nasmeh, s sklenjenimi ročicami, katere so se tolikokrat iztezale naproti — ubogi oče je glasno ječé ostavil smrtni hram in begal med grobovi! Čemú? Ali je morda upal, da mu dojde tolažba na tihem vrtu, kjer ga mora vsak grob spominjati sreče izgubljene? Koliko teh gričev je nagrebla njega lopata, in sedaj — sedaj

bode izkopal jamico, položil vánjo krstico, porahljal zemljo nad njo, nagrebel nizek griček in postavil lesen križec nánj . . . Ne, podnevi ni mogel kopati; čutil je, da bi ga zadušila neznana bolečina; bal se je zlatih solnčnih žarkov, kateri so po nekod predirali skozi natrgane oblake. Takó mračno delo se mora zvršiti ponôči, kadar mehka temina objemlje smrtno kraljevstvo, kadar ga ne vidi okó človeško . . . Nikakor, videti ga ne smé nikdo! Neče, da bi ga kdo samó pogledal z žalnimi očmi, da bi ga morda hotel tolažiti z nepotrebnimi besedami — saj vé, da bi nikoli ne mogel oprostiti njemu, kdor bi se nepoklican doteknil duševnega življenja, zaprte žalosti njegove . . .

Vender sedaj na delo! Čim prej je dovrši, tem bolje bode. Na tem prijaznem mestu, kjer toli lepo sijje solnce po mehki zeleni travi, tu počivaj miljenec njegov! Zakaj mrličí ne ljubijo mračnih prostorov, kamor ne pogleda solnce nebeško, kamor ne stopi pomlad, ki oživlja tudi gomile — jasno bodi na gomilah, da more zlati sijaj, blagodejna toplota tudi nizdolu v temni hladni grob! Na tem zračnem jasnem kraji bodo klile cvetice, ptičje petje se bode oglašalo nad njim . . . Zdajci zazvenčí lopata — grobar zaihtí na glas . . . Pretožnega poziva, kateri térja takovo žrtev! . . . Ali gorjupo tolažilo: da bi kdo drug kopal gomilo malemu mrliču, brez čustva, brez usmiljenja, kakor jih je že sam izkopal sto in sto — ne, tega bi ne mogel prebiti! Takó mehko hoče postlati

ljublencu svojemu, da trda gruda ne bode težila nežnega telesca; skrbno hoče porahljati prst tudi nad preprosto krsto, z umetalno roko hoče zgraditi griček nad njo, skrběč kakor mati, kadar polaga dete v zibelko . . . Ali taka sladkost je strup, táko tolažilo je smrt . . .

Kepa za kepo se dviga iz tal; na vsako padajo pekoče solze. Mračno gorí svetilka poleg novega groba, svetla ostra lopata se bliska v nji. Čudno šumé žalobne vrbe nad grobovi, véliki križ sredi smrtnega dóma kipí mračno v temò . . .

Poleg nove gomile pa mrje duša v živem telesi! —





XV.



eter, sneg . . . Hitro se je storila noč; skoro po četrti uri so se jele užigati luči po visokih mestnih hišah, kjer se prostira toli mehka blagodejna toplota; zaiskrele so se v neštevilnih prodajalnicah, kjer je razstavljeno božično blagó, toda brlele so mračno v svetilkah pouličnih. Toplo oblečeni hité ljudjé po mestu, gosto se vsipljejo snežinke nánje, veter jim brije neusmiljeno v obraz in sili dŕž života. Ali notri v srcih je nocoj takó gorko, toli blažena mehkota objemlje nocoj ta srca, in toli slovesno veselje trepeče v njih! . . . Vrata pri prodajalnicah se odpirajo in zapirajo neprestano: glej, tu prihití na ulice mož s precejšnjim zavojem v roki, kamor je zavil vse bogastvo, s katerim nocoj osreči deco svojo; tam izbira žena med obilim blagom, katero je nakopičeno na prodajalnih mizah; tiho veselje ji sije z lica: kakó li zavrisnejo presrčna deteta, prejemši svoja darila, in naj so še takó oskromna, še toli ponižna! Gotovo, nocoj je večer, ko vsa-

kdo prinaša darov ljubljencem svojim; marsikatero veselje si je prikrajšal v letu in skrbno hranil trdo prisluženi denar, da razveseli draga bitja, da se veseli sam, ko se prostira tiho presrečno veselje po vesoljni zemlji . . . Gorjé mu, kdor ne more biti srečen na sveti večer!

Poezija svetega večera! Kakó veselo goré nocoj luči po neštetihi hišah, kjer slavé praznik rodbinske sreče; kakó iskrena ljubezen spaja nocoj srca, ki živé le drugo za drugo; kakó radostno zrè oče na otroka, dete na očeta, in tisti mali darovi, katere sipljejo ljube roke, koliko čudotvorno moč imajo v sebi! Na sveti večer molčí prepír; posvetní šum se umika blaženi tihoti; skrbí zaspé vsaj za jeden večer! Nad vsako hišo plôve krilat poslanec božji, da blagoslavlja presrečne prebivalcé; sveti spomin Odrešenikovega rojstva preveva svet . . . Lep je sveti večer — gorjé srcu, ki se zapira poeziji njegoví! . . .

Pred razsvetljeno prodajalnico stoji ubožno oblečena žena; k nji se pritiska šibko, siromašno dete. Koliko bogastvo se bliska za jasnimi stekli, koliko svetlih živobojnih igračic! Željnih očij se ozira blede deček nánje — vzpričo tolíke krasote ne čuti ostre sape, katera mu sili skozi tanko oblačilce; ne čuti hudega mraza, od katerega mu ledené rdeče ročice; pri tolikem bogastvu ne vé, ne more vedeti, kako siromašen, kakó neizmerno je nesrečen! Ta čili konjič, ki stoji kakor živ pred njim, kakó bi se igral ž njim; ta štirikolesni vo-

ziček, kakó veselo bi drdral po tesni domači sobi; ta zlata trobenta, kakó zvonke glasove bi ji izvabljal; ti svinčeni vojaki, kakó ponosno bi stali, ko bi razpostavil njih krdelo in jim veleval z zvenečim glasom, dà, prav s tistim glasom, kakor je čul častnika, ukazujočega četi svoji! In ondu se leskeče svetli šlém — kakó veselo bi ga dejal na glavo; óna kriva sabljica z zlatim čopom, kakó ponosno bi jo opasal in sukal pred podložno svojo četo, in óna puška, kakó bi streljal ž njo, da bi odmevalo po sobi, po vsi hiši, po mestu, po vsem svetu . . . Oh, in ta zelena smrečica, na kateri goré jasne luči — tu je vidi pred seboj, resnično božično drevce, kakeršnega še ni videl . . . Ali v visokih hišah bodo nocoj gorele luči na drevescih, in zlati orehi, rdeča jabolka, druga krasota, kakeršne sploh ne pozná, vse tó bode viselo in se lesketalo na zelenih vejah. In svetlih očij bodo stali otroci, prav taki otroci, kakor je on, samó srečnejši, veselejši, pod drevescem in vriskaje in solzni prejemali darove — ali je to pač resnica, ali res takovo srečo zapirajo óni ponosni hrami? Domá v sobici pa bode temà, in ostri dih pozimske sape bode prihajal skozi slabo zapirajoča okna in silil skozi tanko odejo v posteljo, da bode od mraza drgetalo ubogo telesce! . . . Da bi mogel prejeti samó jeden, samó najmanjši del tega bogatega krasú, na katerega mu zró poželjive oči, in nepopisno veselje bi se naselilo tudi v tistem ponižnem dômu, kjer preživlja leta svoja! In zlate sanje bi

se mu ponôči rodile v glavici, in srečen bi bil na sveti večer, kakor je srečnih sto in sto drugih, katerih ne pozná, kateri pa vender živé! . . . Toda ničesar ne smé vzeti s seboj, samó gledati smé te krasne stvari, in gledal bi jih do, do dneva, in svetle podobe bi se porajale v njega razvneti glavici! . . .

„Pojdiva!“ začuje zdajci rahli glas máterin — kaj vé to zamaknjeno dete, kakó težko se je izvil ubogi ženi! Dušilo jo je v grlu, zgrudila bi se bila na kameniti tlak in jokala brez konca v zimsko noč! Ali ni čitala v duši svojega deteta? Ali ni zrla v svetle oči, ki so se toli zamaknjene pojile s krasoto, do katere ni môči? Ali ni hotela že iz davna oditi, ko se ji je krčilo srce v prsih? Toda ne — še huje bi trpela, samó da pozablja ubogi deček svoje uboštvo; saj jima nihče ne brani, da stojita pred svetlim oknom — kdo ju vidi nocoj! Ti ljudjé, ki hité mimo njiju, imajo nocoj svoje misli, uživajo v mislih bodoče veselje — resnično, kdo bi zahteval, naj se ozró tudi po teh mračnih bitjih, katerima ni došel sveti večer! Kdo vé, kakó je to hudo, in kdo vseh teh srečnih ljudjé bi umel tisto vprašanje, katero ji siloma prihaja na dan: Zakaj takó, zakaj ne drugače? In če trpim jaz, zakaj mora trpeti tudi ta nesrečni otrok? Grešna misel, ali kdo vrže prvi kamen? In zakaj je prišlo takó, da je zagrebla njega, ki je živíl malo družino, živíl s poštenim napornim delom? Ali je bilo prav takó, ali je morálo biti takó? Pristopite, kdo zalučí prvi kamen?

„Pojdiva!“ začuje se iz nova nje glas; mrzla nje roka z rahlo silo poprime ljubljenega dečka. In deček sluša, in bridke solze mu kapljajo po lici . . . Še jeden pogled po razkošni lepoti — hu, kakó je mrzel veter, kakó brije v obraz! Tu okolo ogla, kakó silno mu vrè naproti — domóv, domóv, iz svetlega mesta v temni dom! Gôri v ónih hišah goré luči; skoro dojde Božič v jasne prostore — deček, gorjé ti! In gorje vsakomur, kdor ne more biti srečen na sveti večer! . . .





XVI.



Drevesa se vijó v ponočnem viharji, dež lije curkoma, svetli bliski švigajo semtertjã. Glej, kdo stopa ondu po gozdni stezi? V temen plašč je zavrit popotni mož; klobuk ima nizko potisnjen na čelo, noga mu peša, časih postaja, kakor bi ne mogel dalje, potem stopa hropé. Vkreber se vije pot, smrečje se jasní, zdajci se pokaže na višini belo prostorno poslopje, svetle luči goré v njem, potnik obstane. Ali ga je toliko utrudila ponočna hoja, da se mora nasloniti ob visoko smreko poleg steze, da mora s tresočimi rokami objeti nje deblo? Samó za hip je dvignil glavo, ko so se prikazale luči pred njim, sedaj stojí sklonjen ob drevesi, potegne z roko proti srcu in vzdihne polglasno. Vihar odnese ta vzdih, morda tudi sam ne vé, da je vzdihnil. Kaj pomišlja tod, ko se takó vabeče dviga óno visoko poslopje pred njim; nihče ne bode toli neusmiljen, da ne bi dal zavetja utrujenemu telesu v taki nôči. Samó nekoliko korakov, in v zavetji je; jutri vstane okrep-

čan in pojde dalje . . . Ali ni želel takó iskreno, da že ugleda to samotno hišo — semkaj se je namenil, kaj pomišlja torej? . . . Ne, delj ne — neviden ris je začrtan med njim in grajskim pošlopjem; prekoračiti ga ne smé. Tudi neče ga prekoračiti. Če pomišlja prav, zarisal je sam to usodno črto, in ako bi tudi jokal nánjo, solze je ne izbrišejo. On sam je nekdam bival tu; grad je bil njegov, zemlja njegova daleč v okrožji. Sedaj nima ničesar. Samó pekočo vest nosi s seboj in neugasen spomin na vso tisto krasoto, katero je takó lahkomišelnó vrgel iz rok . . . Ljuta jeza se mu dviga v srci, razsrjen je sam náse; vsaka teh lučij, ki svetijo iz gradú, žgè mu neusmiljeno v dušo. Da bi se kár podrlo to ponosno zidanje, lože bi mu bilo. Če hodi sam ob prosjaški palici, zakaj bi ne hodili drugi? Zakaj bi se drugi veselili na dômu, ki je bil njegov? Njegov in davnega slovečega rodú? Tuj usiljenec prebiva v njem, biva na toplem, v zavetji, ali on, on . . . Da je živel drugače, ne bi se potikal sedaj po tujem svetu, sam sebi ne bi bil potisnil prosjaške palice v roko! Pobegniti bi hotel pred ljutimi svojimi mislimi, begal pred samim seboj . . .

Povest, kakeršna se ponavlja često. Lahko-živ sin, kateremu je smrt očetova podala veliko imenje, ali tudi veliko odgovornost, veseli tovariši v vélikem mestu; nekročene strastí; razkošno življenje, razsipanje, oslabela duševna moč, konec. Ni vinarja ni mogel oteti iz posipa! Kar nosi na

sebi, to je njegovo; kadar se obrabi, ne vé, kdo mu kupi obleko novo. Delati se ni učil in tudi ni hotel. Mehke roke bi se ne bile mogle privaditi trdemu delu, ali napósled se bodo morale privaditi. Sámó slavno imé ne veljá svetu ničesar; tudi se ne ponaša ž njim. Ko so ugasnila v duši vsa čustva, ugasnilo ni čustvo do častí. Lepa vrsta podob njega pradedov visi v dvorani, ako jih ni posnel z zidú preprosti bogatin, kateri se hoče šopiriti s svojino umrših plemenitnikov — on, poslednji potomec svojega rodú, neče jih žaliti v grobu; zató prikriva svoje imé, da ne bode oskrunjen njih spomin. Ali ko je bil še na višku bogastva svojega, tedaj se je ponašal ž njim; staro imé mu je odpiralo kakor čaroben ključ domovja najboljših, najslavnejših rodbin. Te rodbine ga ne poznajo sedaj; navzlic staremu imenu bi ga ne vzprejele, ker je prosjak. Napósled tudi njih ponos počiva na zlati podstavi; kadar se zgrezne podstava, pade slava tudi. Ni, da bi iskal dokazov drugje — sam sebi je zadosten dokaz, ali hudo je, da mora zastavljati samega sebe v pričo, kakó nično je vse življenje, kakó trhlo tudi gôri na višinah! . . .

Gotovo, delati bodo morale te bele mehke roke! Razsipale so sicer vse, kar so imele, ali ostale so čiste! Ko se je zmajalo in podiralo vse, onečastile se niso. Često bi bilo treba potegniti samó jedenkrat s peresom in na oskromen popir umetno zapisati — haha, ponarediti pravijo na-

vadno — imé kateregakoli imovitega znanca, in nov vir bogastva bi bil privrel. S tem bogastvom bi bil pobegnil in se iz davna že smijal daleč v zavetji, predno bi se bilo dokazalo sleparstvo in bi zaščitniki pravice sezali po ubežnem zločinci. Sleparil ni, toda pobegnil je. Ponižno kakor najubožnejši siromak je ostavil tovariše svoje in bežal domóv, hodil péš po prašni cesti. V hudi nôči mu je dozorel sklep: za morjem se prostira daljen svet; pridne roke imajo baje dosti dela v njem. Tam hoče delati, skrit, nepoznan, delati, kakor bi se bil porodil v siromaški koči; tukaj nima moči. Tukaj bi ne mogel ubežati žgočim spominom svojim! Prodal je oskromno imetje in odšel brez slovesa. Kam, do tega mu ni bilo; ali najprej domóv. Jedenkrat mora še videti rojstveno hišo, mora jo videti, in pred njo se hoče posloviti od vsega! V vihartni nôči je došel k nji, skrivaje se radovednim očém kakor plaha zver; sedaj stoji ob drevesi, in srce mu utriplje od bridkosti poslednjega slovesa. Premnogo je zaupal svoji môči; mislil ni, da more take bolečine vzbujati slovó! Sploh čuti, da je bila blazna misel, ki ga je privêdla k izgubljenemu domovju, ali hitel je semkaj, kakor da hoče v domačo zemljo pokopati spomine svoje, kakor da hoče še jedenkrat poklekniti na domačo prst in vstati drugačen človek, tujec samemu sebi. Ali zagrebel ni spominov in pokleknil ni. Tolikanj moči nima, in napósled ni bil nikoli takó rahločuten. Nezmisel, da bi se dvignil

olajšan, ako poklekne semkaj na mokra tlà, ako bi molil iz pobožne duše in obetal boljše življenje! Moliti ne zná, in obetanje — to je tudi nepotrebno. Kdor je izgubil vse, temu ni treba tega; če hočeš živeti, živi brez obetov, če nečeš, pomagaj si, kakor veš in znaš . . . In napósled: premnogo vredno ni takšno zaklinjanje, ki izkipí srcu v največji sili, zdí se mu, da bi njemu samemu ne bilo vezalno in veljavno. Evo ti življenja, evo smrti — čemú bi se zaklinjal, ko mu potreba neizprosno odkazuje pota, po katerih mu je hoditi odslej?

Kakó bode hodil, tega ne vé. Ali da bodo samotna, to mu je znano; da se mu bode trnje zabadalo v noge, to drugače biti ne more. Trpel bode, dokler se dá, potem léže v grob. Kje, ni tega ne vé, bodisi kjerkoli! Dobrotne roke so povsod, ki ga zagrebó, to tolažbo ima; kdo je, tega ne bode nihče vprašal tedaj. Tudi to je dobro, najboljše! Dovòlj! Gôri v gradu gasnejo luči; dež lije, bliska se . . .

Nazaj na težki viharni pot! . . . Jeden pogled še — dosti, dovršeno je! Ali bridka solza se potoči po lici, kesanje se razvneplje v srci . . .

Do kdaj, kdo vé!





XVII.



ogato okrašena soba; dragocena svetilka visi od stropa. Zadaaj na postelji leži bolnik upalega lica, toda iskrih očij. Kakor živo oglje se mu žaré v globoko vdrtih otlinah; mrzlica mu stresa teló, zobjé škripljejo — hu, tega mraza ne ubranijo vse óne blazine in odeje, katere je nakopičil náse! Nekoliko se dvigne sedaj in segne po zdravilu — bolje mu je, mrzlica pojema; za nocoj bode mir. Olajšan se oddahne, léže in zamiži. Ali spatí mu ni mōči! Nikdar ni bil bolan, takó bolan, da bi moral v posteljo; toda sedaj, ko je slab, da ne more na noge, bolí ga ves život od léže, in le za nekaj trenutkov se morejo zatisniti ščemeče oči . . . Dobro vidi, kakó prihaja črnokrila noč, kakó se gibljejo nje sence po sobi; vidi tudi, kakó se razbegava noč, kakó se bliža beli dan, in prvi žarek, ki sine v sobo njegovo, najde ga vzbujenega, utrujenega, čmernega. Hudo je ležati bolnemu, ko neče priti dobrodejni spanec, ko takó počasi gine ura za uro, kakor bi svinčena utéž

ovirala kazalec na počasnem poti. Kakor môra lega takrat na prsi zavest: drugi spé, jutri se vzbudé okrepčani, ali ti! Tudi druge misli prihajajo v tihi nôči in trkajo na zaprta vrata! Ali ni čul rahlih stopinj, ali ni slišal trkanja? Bližajo se mu od vseh stranij in šepečejo, stočejo, vzdihajo, smejejo se in se družijo v nepregledno kôlo, katero kroži po sobi slikovito neredno, da se mu kâr vrtí pred očmí in v možganih. Ondu čuje nežen glasek, tukaj mogočnejši glas — vsi se odzivljejo v srci njegovem. Zaklepaj se mu še takó trdno — zaman! Ta splošni pokoj, katerega prinaša temna noč, vzbuja navidezno mrtve misli in spomine; podnevi spé v svetlobi solnčni. Upáli mož ne misli rad! Niti kadar je zdrav, nikar še bolan. Ne zató, ker je morda uverjen, da življenje človeško sploh ni vredno premišljanja in da je bolje živeti brez mislij ter jemati in uživati, kar baš ponuja denašnji ali jutrišnji dan — zató ne. Toda vajen ni. Mladost njegova ni bila taka, da bi bil moral premišljati; usojeno mu je bilo, da se je porodil v izobilji. Kaj bi bil torej vprašal, kakó živé drugi ljudjé, katere učí in bistrí neizprosna potreba? Kakor metulj je frfolel od cvetú do cvetú in srkal zgolj slaščice — preprijetno življenje takovo! Na solnci se porodí lahkoživa stvarca in pogine na solnci; nje življenje je bodra igra, brezskrbno uživanje... Kdo vé, ali bi se mu ne bile odprle očí, da je kdàj ugledal tudi resnobo življenja? Čul je res, da so tudi taki ljudjé na

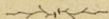
svetu, ki morajo trpeti, da živé, ali videl jih ni. Zakaj iskal jih ni. Čemú tudi? Ali naj se uči od njih? Do učenja mu ni; njemu ni bilo treba. Da bi jim lajšal bridkosti? Tega ne umeje, in poleg tega uče tovariši, prav taki, kakeršen je sam, da ni baš tolikanj hudo, kakor kričé nekaterniki. Saj se človek napósled privadi potrebi takó kakor obilici, privadi, da sam ne vé za nadloge svoje. Bodisi kakorkoli, iskal jih ni, teh siromakov, in jih tudi ne bode. Morda bi mu ostal neprijeten spomin, in takih spominov ne mara. Gladko bodi življenje; kakor je teklo od zibeli, takó teci do groba; najsi poraja bridkosti, katerih ne odžene nič zlató, nič svila, nič bager, dovðlj je nositi te neprilike, nikar še drugih! Dosti je že, da se ne more zapirati zopernim mislim, ki silijo ponóči v zaklenjeni dom. Čemú se je porodil, čemú živí in čemú umrè napósled? Ali je bi res potrebno kolesce v splošnem svetovnem kolesji? Ali bi se bil morda ustavil velikanski stroj, da ni bilo njega? Kakšno nalogo izvršuje prav za prav? Da jé, da pije, da se veseli, kadar ga je volja, da toži, ako se pojavljajo telesne nadloge — ali je to morda namen njegov? Res, neznatna naloga! Toda vzdramil se ne bode, ker se neče vzdramiti. Kadar okreva, pobegnejo neprijetne te misli, in kolesce malovažnega življenja njegovega se bode vrtelo z drugimi kolesci, dokler se ne obrabi. Stroj svetá se zató ne ustavi nič za trenutek, zakaj to kolesce ni sezalo v druga kolesca, nič zaviralo nič gonilo jih ni . . .

Čuj, kakó se iz nova odzivljejo nadležni glaski, kakó šepečejo, stočejo, vzdihajo, kakor bi se rogali zli duhovi! Nejevoljen izpregleda — zaman! Sedaj bliže, sedaj dalje, sedaj nad njim, sedaj tik njega, povsod šepet! Ura tika na steni — ali se ne glási, kakor „brezposelno življenje, življenje brez namena“? — Po glavi mu roji napev, čegar besed ne pozná — nehotoma ponavlja: „Brezposelno življenje, življenje brez namena“ . . . Celó žila mu utriplje: „Brezposelno življenje, življenje brez namena“ . . .

Ta strahovita noč, neznosni ti glasovi! Ječé se vzravná na postelji. Okno se svetlí; hvala Bogú, daní se! Zli duhovi, ki ga obkrožajo, ne marajo jasnega dné; zdí se mu, da se razgublajo polagoma — takó, sedaj je utihnil poslednji glas! Sedaj bode mir. Sèn mu lega na trudne očí — morda mu dá okrepílo, zdravje celó. Kakó bode takrat pobegnil iz te uklete sobe v glasno družbo, kjer zvení drugačen govor, srebrn smeh, kjer se péni vino v polnih kozarcih! Nadomestil bode, kar je zamudil v dolgočasnih teh dneh, saj je škoda sléharnega trenutka! Lahen smeh se mu prikaže na bledem lici — prelepe so podobe te! Kaj se méni sedaj za óne nadležne glasove? Drugače ne bi hotel živeti, kakor živí — življenju jedini namen je končno ta, da se živí! . . .

Dan pogleda v sobo, bolnik spí.

Življenje brez namena! —





XVIII.



olagoma izginjajo v nočni megli visoka poslopja velikomestna; nizke hiše se prikazujejo očém. Za tabo šumno življenje okrašenih prodajalnic in razsvetljenih ulic — evo ti mračnega siromaštva! Ondu na oglu brlí svetilnica v megli; nikogar ni na zanemarjenih ulicah. Kdor išče lepote, prijetnih prizorov; ne hōdi sēm! Sléharna stopinja vodi bliže k uboštvu; zatohli zrak teží prsi, koraki odmevajo zamolklo po robatem tlaku. Sedaj ti udari naproti duh opojnih pijač — ondu iz pivnice se glási neuglajeno petje, časih tudi surovo kričanje — evo ti kraja, kjer išče najnižja družba človeška krepila in morda tudi pozabljenja, kjer se v žganji utapljaajo spomini na minuli dan! Semkaj se je umeknila tolpa, ki ne more bivati na luči, nego mora brēsti po tēmi, da živí zadovoljno; tukaj se kaže podlost, izprijetnost, gola, kakeršna je. Vender tudi pošteni ljudjé

živé v tem zapuščenem predmestji; potreba jih sili vztrajati od tistega dné, ko so ugledali jasni svet, do ónega dné, ko jih zakopljejo v temni grob. Dovòlj kreposti je treba, da si ohranijo čisto srce v občí izprijenosti; kdor se je kdàj v slabem hipu napil zastrupljenega zraka, njega ne reši nobena pomoč človeška, in vzbujene strastí pogublajo boljša čustva, dokler nesrečni človek že ni podoben Stvarniku svojemu . . .

Mnogo bi mogli govoriti začrneli ti zidovi, ki zapirajo iz večine izgubljena ali vsaj nemila življenja! Težko veruješ, da se toli ozko dotikata bogastvo ponosnih palač in beda ponižnih koč. V te domove ne pogleda nikdar luč nebeška, in život umira v dušečem vzduhu. Samó upale obraze vidiš tod; blede delavci, ki zjutraj odhajajo v mesto, da si služijo vsakdanji kruh, izgubili so tukaj vso telesno silo svojo. Kadar pa izgine takšnemu delavcu telesna krepost, opeša mu tudi duševna moč. Srdito se udaja usodi in stiska pestí, ko vidi druge v obilici. Željno izteza roke po pijači, da vsaj za nekoliko trenutkov pozabi sebe in žal, tudi ónih, za katere mora skrbeti in trpeti. Po volji mu ni, da gleda domá oslabelo ženo, mèdle otroke; ali naj si še tolikanj muči možgane, rešitve ne vidi nikjer. Misliti ni treba, da ne bije sočutno srce suhotnemu delavcu; tudi trdih besed, katere govori pogostoma, soditi ni vselej preostro. Naj zvené še toli pikro, pritrta boleost trepeče iz njih. Tega in ónega je treba pri hiši; bolezní strahota

stopa čez prag, in on nima ničesar, da bi jo odgnal. Tedaj škrtá z zobmí, in grešne besede mu kipé iz ust — moliti ne more, ko se ruši vse okolo njega. In prav takrat mu toli vabno zvené besede malopridnih tovarišev, kličočih ga v gostilno, in sluša jih. Kadar ga mami pijača, prepeva ž njimi surove pesmi in se grohoče njih malovrednim dovtipom. Domá pa ječí gladna deca — nobene tolažbe ji nima, ko se opoteka čez prag, in gorjé njemu, kdor bi mu kàj očital! Drugo jutro šele se zavé; jezen na samega sebe, žali Bogá in ljudi. Toda prvi korak je storjen; za jednim večerom v glasni družbi pride drugi, in nekega dné si mora priznati, da je izgubil vse; dela ne mara, poštena pota je zgrešil, in sedaj se brati ž njimi, od katerih se je zaničljivo obračal v boljših dneh, in hodi ž njimi po nedovoljenih potih . . .

Sevéda, iz početka se še oglašá potihoma kesanje, sram, da je prišlo tákó, ali to čustvo se utaplja v pijači, pogreza v brezdno, katero je izkopalo pogubljenó bitje sámó. Ostalo je jedino sovraštvo do človeštva, ki posamičniku ne proži rešne roke. Zató zvené često v krčmi žaleče besede; dobro, da jih ne sliši nepozvano uhó! Trde pestí bijejo ob mizo, da odskakujejo kozarci, dokler duhovi žgane pijače ne zmamijo možganov in se teló ne zgrudi za mizo . . . In kadar odhajajo šibečih nog, ko stopajo na ostri zrak, tedaj sveti óna mračna svetilka na razorane obraze sléharno noč. Čemú? Da jim razsvetljuje pot? Kakšna luč

jim sije v življenji? Ko bi jim zdajci posvetilo veliko solnce, zbali bi se njega svetlobe; zvrtele bi se jim v glavi ob prepadu, zijočem pred njimi . . .

Svetilka brlí iz megle — tožna podoba njih mračnega življenja! —





XIX.



edna, dve, tri . . . dvanajst!“ Ubožni mož, ki stoji z majhno svetilko v roki sredi bogato opravljene sobe, oddahne se olajšan. Zdrznil se je, ko je prvič udarila ura na steni — kakó čudno se je glasil ta udarec; kàr izpreletelo ga je po vsem životu! Čemú? Kaj bi se bal o tej pozni uri, ko ni domá nikogar in ko mimo tega zunaj vrší dež, da ne čuje niti samega sebe, ko stopa šibečih kolen po gladkih tleh in mehkih preprogah . . . Baš to je dôba, da zvrši ukrep, kateri mu je dozorel v poslednjih dneh — izgubiti ni smeti nobenega trenutka . . . Čas je, na delo torej!

Resnično, na delo! Pošten mož je stopil v visoko hišo, tat se vrne iz nje! Po tujem blagu iztegne roko, na kateri ni nobenega madeža, in tuje blagó ponese v ubožni dom čez dvorišče: gôri pod strcho, kjer je morda že dobrodejni spanec

zatisnil oči bolni ženi, gladnima otrokoma. Misliti ne smé na ta dom, sicer bi obupal. In vender, misliti mora! Preživo se spominja trpljenja poslednje dôbe, ko se je bolezen naselila v nizko sobico, ko sta mèdli deček, slabotna déklica jokaje objemala ljubljeno mater in milo prosila kruha, samó toliko, da bi ugriznila jedenkrat . . . Ondu pri mizi vidi možá, ki je sklonjene glave poslušal ta jok in te prošnje ter siloma dušil óno nepopisno čustvo, katero pozna samó tisti, kdor se zaveda, da mora pomagati, toda ne vé, kakó . . . Tisti mož, to je on — samega sebe vidi, kakó je napósled skočil izza mize kakor brezumen in bežal po stopnicah, kakor bi gorelo za njim! Kam? Vprašal se ni — bodisi kamorkoli, samó da ne vidi ničesar, ne sliši ničesar! Na čistem zraku se mu morda razbistré misli, utegnil bi ugledati rešilni pot. Toliko da se ni zasmijal samemu sebi — rešilni pot! Dà, tukaj dôli pod mostom se pené valovi, in zlato solnce sije nánje; da se zdajci požene v hladno vodo, otet bi bil vsega, kar je prebil; dôli bi se ohladilo pekoče gorjé, katero nosi zaprto v srci. Ali kaj potem? Saj trpí prav zató, ker vidi bedno svojo družino — mrazí ga, ako pomisli, kakó vzgrožena bi začula novico o njega smrti; sramovati se mora brezupnosti, ki ga obhaja sedaj, ko bi moral biti srčen, kakor še nikdar . . . Siloma se je obrnil od vodâ, da ne bi slišal njih vabeče pesmi, in zavil na véliki trg v šumno življenje . . .

Slabost ga izprelétuje o polnočni uri, ko je brez dovoljenja stopil v tujo sobo. Noge ga nečejo nositi, sestí mora. Kakó mehko se sedí na takšnem stolu — ko bi mogel vedno počivati na njem! . . . Ali iz nova se vidi v mestu pri krasnih prodajalnicah. Kakó je hodil po trdem tlaku, tega ne vé; samó spominja se, da se je zadel v nekoga in moral slišati nató trde besede. Plašno se je izgovarjal, da ni hotel, da ni védel — Bog nebeški, kaj neki bi védel! Ali tedaj se je vzdramil, zavédel se je, da ne more takó begati po ulicah, in zazdelo se mu je, da vender ni prišel semkaj brez vsakega namena. Res, pomoči je prišel iskat, morda se ga venderle usmili kdo in mu dá kaj dela. Saj neče prositi, samó dela bi rad. Ali ni krepák, ali ne zná delati? Ako stopi v óno-le prodajalnico, kjer vidi razstavljenih toliko izdelkov svoje stroke — kdo vé, morda mu dadó vsaj toliko, da bode za kruh in zdravila . . .

Toda stopil ni samó v óno prodajalnico, hodil je od druge do druge. Povsod isti odgovor: „Ne moremo. Delavcev imamo dovòlj!“ Marsikdo se je celo sumnjivo ozrl po slabo opravljenem móži, ki je čimdalje nezaupneje izrekal prošnjo svojo in v čegar očéh se je žarilo toli čudno — kdo zná, kakšen človek je to, in kakšen mu je namen! Hladno so ga odpravljali, in odhajal je brez ugovora. Praznih rok je prišel na večer domóv; vprašati se ga ni upal nihče, kje je bil . . .

K oknu je stopil in pritiskal razbeljeno čelo na mrzlo steklo. Brez mislij je strmel čez dvorišče na veliko gospodsko hišo in jo gledal, kakor da je ni videl še nikoli. Kaj bi je ne bil videl! Nad hišo nebó, megleno od dima, spodaj dvorišče, pred njim visoko poslopje, drugega ničesar! . . . In ko je strmel čimdalje bolj, razmeknilo se je pred njim zidovje, in odprli so se hrami, bogati, dragoceni. In misel mu je vstala v srci: „Kaj, ko bi imel le stotino tega, kar je ondu!“

Zmajal je z glavo. Siromak, kaj bi zidal takšne svetle gradove v domišljiji svoji! Tamkaj prebivajo imoviti ljudjé, in ti! Poskusi, stopi prédnje, in videl bodeš, koliko ti dadó! Dobil ne bodeš ničesar; sploh ni odprt óni dom ljudém, kakeršen si ti!

In hipoma ga je obšla druga misel: „Sevéda, to vém. Tudi nečem stopiti. Izgnali bi me. Toda če bi prišel skrivàj, če bi — Bog, moj Bog!“

Vzkliknil je od prevelike bolečine; na postelji se je oglasila žena in vprašala s slabotnim glasom, kaj mu je. Zamrmral je, da nič, in se obrnil od okna. Ona peklenska misel — Bog, zanesi, da se ne vrne! Ubožen je bil, toda pošten, in pošten ostane! Ali se mu ne zdí prav takó, kakor da stoji ob smrtni postelji svojega očeta, siromaka, kakor je on sam, ali ne čuje iz nova ónih svarečih besed: „Sin moj, pošten bodi — pošten . . .“

Dà, pošten bode! Ako mu je danes umreti od gladú, po tuji svojini ne bode iztezal rok. Kakó

sploh se mu je mogla poroditi óna grozna misel? Ne, jutri pojde iz nova po mestu, prosil bode, razložil, kakó se je zgodilo, da je hipoma brez dela, da je bolezen v dômu njegovem. Kaj more zató, da je tvornica, ki mu je dajala zaslužka, prestala Bog vé, za koliko časa? Ali je to njegov krivda, da je težka bolezen vrgla ženo na smrtno posteljo? Ako Bog dá, že dobí kje zaslužka, in potem se vrne prejšnja ponižna sreča v ubogi dom, ženi tudi odleže — obupati še ni treba . . .

Očij ni zatisnil óno noč. Dasi mu je hipno posvetil žarek upanja v omračeno dušo, izginil je hitro, prehitro. In razločno je videl zopet pred seboj zaprto bogastvo óne hiše preko dvorišča ter mislil in mislil . . . Glej, in tista misel, katere se je tolikanj zbal prvič — ali je res takó strašna? V ónem dômu je dosti, v njegovem ni ničesar. Niti védel ne bi nihče, ako vzame to ali óno malenkost, ne záse, nego za svojece! Kadar nastopijo boljši časi, saj lahko vrne, bodisi takó ali drugače, kar je moral vzeti v najhujši dôbi življenja svojega. Dà, moral vzeti, sicer pogine . . . Jutri še poskusi, ali si more pomagati poštenim pótem, sicer vé, kaj mu je storiti . . .

Zmučen je šel zjutraj z dóma, brezupen se je vrnil zvečer. Nič, nikjer nič! Ali je to usmiljenje, ljubezen? Ali je ljudém kàj do njega? Kakó torej bi bilo njemu do njih? Prosil je, lepó je prosil, da ga je bilo sram samega sebe — niti kósa kruha mu niso dali, da bi si utolažil neznosno

lakoto! Spodili so ga, kakor se odžene pes. Srdito je stisnil pest in se opotekal dalje. Stojèč pred prodajalnico, vzel bi siloma óno belo pogačo za steklom, toda preveč ljudij je bilo. Krasti je treba ponôci, podnevi ni lahko. Krasti! Bedák, kdor bi se še plašil te besede!

Noč kakor nalašč! Na nebu visé črni oblaki, veter brije po ulicah — splazil se bode v hišo, ne da bi ga videl kdo. In kar je sósebno ugodno: čul je, da se gospôda odpravlja z dóma, nekam na ples . . . Srečni ljudjé, ki morejo na ples! Toda bodisi, njemu je prav; toliko bolje . . .

Smijal bi se bil njemu, kdor bi mu povedal, da bode kdàj sedèl na takem svilenem stolu, kakor sedí sedaj, on, v preprosti ogóljeni obleki! In celó prav lahko se je zgodilo to, da sedí. V tèmih se je priplazil čez dvorišče in odprl vrata s ponarejenim ključem — kje že ga je dobil? Ej, res, v sili izumi človek marsikaj! Žebelj je nekako skrivil, in dobro je bilo. Odprl je ž njim celó lože, nego si je mislil. V hiši po stopnicah nikogar. Sobe nič kàj prida zaprte — sevéda, kdo bi si mislil, da pride kdo krast o takem vremeni! In sredi mesta, ko je na sléharnem oglu postavljen stražnik, ko so v hiši posli domá . . .

Tat! Prej pošten mož, sedaj tat! Čemú ta slabost, ko je škoda vsakega hipa? Samó roko je treba iztegniti po teh dragocenostih, in potrebi je konec za delj časa! Kaj zató, če porekó, da je kradel? Kdo poreče? Prav tisti ljudjé, ki so mu

vzeli vero v samega sebe! Do tistih mu ni — sevéda, ako ga vpraša žena, odkod hipoma tolika pomoč — nekaj ji bode mogel odgovoriti, toda kaj? Nji ni lagal nikoli . . . Nič zató, saj tudi ni kradel nikoli! In ako krade nocoj, laž menda takisto ne bode pretežka. To in drugo, oboje mora biti! . . .

Vstane in dvigne svetilnico; tanek žarek se razlije po steni. Ura bije — čemú neki odlaša? Čas poteka — kdo vé, morda se skoro vrnejo prebivalci teh soban, in potem ne bode iz lepa prilike, kakeršna se nudi nocoj sáma po sebi. Tamkaj na mizi óna dragocena ura z zlato težko verižico — hitro ž njo v žep! . . . Roka se iztegne in umakne. „Ne morem!“ zaihtí zamolklo, „Bog, váruj me! In ti, oče moj, ki si tudi prebil dôkaj trpljenja, več morda, nego jaz, ne pústi, da bi oskrunil tvoje imé. Oh, poštepno imé! . . .“

Glava se mu povesi, roke omahnejo. Zunaj prasketá dež po strehah, in čuj, kaj je to? Zdí se mu, kakor da je obstal voz pred hišo — dobro takó! Sedaj mora oditi, da ga ne zalotijo . . . Jedenkrat še vzplamtí svetilka, potem ugasne. Zbežal je po temnih stopnicah, zdajci se izmuzne skozi priprta vrata — ostri zrak mu brije okolo čela. Ondu stojí, kakor da se je vzbudil iz strašnih sánj . . .

Tiho tiho stopi v sobico, da ne bi vzbudil žene, otrók. Ali začula ga je vender bolníca na trdem ležišči.

„Semkaj stopi“, zašepetala je s slabotnim, toda veselim glasom, „nekdo te je iskal, ko te ni bilo domá. V tvornici se pričnè jutri iz nova delo; vsi prejšnji delavci so najeti . . . Hvala Bogú!“

Brezglasno je zaslišal te besede — sedaj se zgrudi na posteljo in joče kakor dete! . . .





XX.



bežala je gôri v stanico in se zgrudila ob postelji. Mračno trepeče svetilka na mizi; s sklonjeno glavo klečí deklè, in vroče solze ji rosé obledelo lice. Nad posteljo visí podoba Matere božje; milo zró očí blažene Device, kakor bi umele bolest tega jokajočega bitja. Često so zrle nánjo, kadar je vernega srca molila v tesni sobi, kadar je v mirnem zavetji razodevala vsa čustva, katera so ji dvigala in težila nedolžno dušo; zaupno je zrla na mili obraz, kadar je prosila sreče mladi ljubezni svoji, katera se je porodila v nje srci, kakor se poraja tudi v drugih srcih; lepa ljubezen, kakeršne ji ni treba biti sram, katero pa mora zaklepati v prsih . . . In vselej je sinil žarek tolažbe iz teh blagih očij, in olajšana je vstala vedno . . . Ali danes ji gine moč, da bi zaupno gledala na Devico božjo, danes se ji zdí, da je ne more utešiti nihče. Sicer se je izjokala, in lože ji je bilo; nocoj jo pekó solze, razbeljene kaplje, ki neusmiljeno vžigajo svoje sledí v ledeni obraz . . .

Trpela je dovòlj; jasna ji ni bila mladost. Ali hujše nesreče ni, nego je mladost brez solnčnega svita! — Ostro je pazil oče, da iz njega hiše ni zazvenèl nobeden glas siromaštva v svet; ljudém je misliti, da vlada blaginja v njega dômu, in mislili so si res. Tudi sedaj mislijo še. Koga li bi obšla drzna misel, da se mora moč, postavljen na jako odlično mesto v družbi človeški, boriti za vsakdanje življenje; kdo bi znal, da je za resnim čelom njegovim prostora tudi drugim skrbém, ne le ónim, katere prinaša poziv? Častno zastopa svoje dostojanstvo, ali trpeti mora on in družina! Pozabljati neče in ne more, kaj je dolžan družbi; samó skrivàj se mora na vso moč upirati zavesti, da je prav za prav samó suženj te družbe in da bi bilo bolje, ako bi priznal vsemu svetu, da je siromak, da je ves ta blišč, v katerega se zagrinja, zgolj odelo, prikrivajoče bedo, skrb za vsakdanji kruh . . .

Zakrivil ni, da je takó. Za to ne more, da se je zrušil zavod, kateremu je zaupal imenje svoje. Ali to je njegova krivica, da v óni usodni dôbi ni bil dovòlj krepák priznati uboštvo, katero se mu je hipoma naselilo v hišo. In zlà krivica je bila to! Zaradi nje se pokorí leta in leta; nesrečna tista slabost je vir, in sicer neizčrpen vir hudemu trpljenju. Često bi že omagal; samó napačni stid mu brani, da ne zakliče vsemu svetu: „Čujte, takov nisem, kakor si mislite!“ In prav zató, ker se je bal svetá, vara dalje sebe in ljudi. Prezgodaj so

mu osiveli lasjé, prerano se je upognil život, in srce je zledenelo. Kaj more, da je toli osoren z vsakomer? Ni tega olajšila mu ni, da bi se potožil zaupnemu srcu; i dalje mora igrati neprirodno igro, in bridko se smeja je priznava časih, da jo igra umetno, jekleno dosledno . . .

Pomoči ni pričakoval; saj je tudi ni mogel. Ali ponudila se je venderle. Hud boj mu je razdvajal dušo v minulih dneh; trpel je, kakor še nikoli. Ako le hoče, dobro bode vse! Razkošno bogastvo se iz nova naseli v hišo; pristna, ne navidezna krasota zavlada v nji, in on sam se oživi v blagodejni toploti te ponovljene blaginje . . . Ako le hoče! Bog, kaj bi ne hotel, če bi — ne, on sam ne more ustvariti nove te dôbe; drugo bitje mu mora podati rešilno roko, in to bitje — o njem ne vé, ali mu jo podá! Menil se ni dosti zánje; le kolikor je bilo treba. Časih nekoliko besed, morda tudi hladen poljub na čelo, ako je bil sósebno dobre volje; sicer mu ni bilo do hčere. Toliko da je védel, kakó lepo se je razvijalo dekletce: kàr čez noč se je izpremenilo v milo devico, in resnično presenečen je moral gledati nánjo. Nekako zadovoljen je bil celó, da je oče temu lepemu dekletu — res, nič drugega, nego rodni oče! Vzgajal je ni, duševnemu nje življenju ni odkazoval merí. In od tega bitja pričakuje pomoči . . . Tam nekje na konci mesta biva neznamen človek; k njemu se je zatekel v usodni dôbi, ko se mu je zrušilo imenje, in si za visoke obresti

izposodil potrebnega denarja. Bog mu je priča, kakó se je ponižal pred tem krošnjarjem in pred samim seboj! Ali za to ni mogel, takisto ne za to, da ni vrnil dolgá, da je podaljševal nesrečno menico od meseca do meseca, da je celó jemal nova posojila . . . In kdo more dolžiti njega, ako ima óni lakomnik sina, ki se je zagledal v hčer njegovo? Kolika predrznost sploh, da se takšen črv upa iz prahú, v katerem se je porodil! Ali se mu ni srdito napelo čelo, ko je óni dan oče ponižno in vender odločno snubil za sina svojega, ko mu je malone sočutno razkladal, kakó bi prijala takšna zveza obema? Treščil bi ga ob tlà, prešérnega krošnjarja, zaklenil vrata za njim . . . ali óni je potegnil popir iz žepa in dejal sladko, da je dolg, o katerem govóri ta listič, poravnan v ónem hipu, kadar — —

Dalje ni poslušal zbegani mož. Sédel je, in si zakril obraz, da ne bi videl izkušnjavca. Toda če ni gledal s telesnimi očmí, zrlo mu je tem bistreje duševno okó — kakšne prizore je videlo! In v duše dnò so zvene le besede: „Ne samó dolg poravnan, nego nova blaginja v hiši!“ In potem: „Komu do tega, ali dam tisočak več ali menj, samó da osrečim jedinca! Saj jo vender takó ljubi ta dragi sin; srce bi mu umrlo po nje izgubi! . . . Sicer pa bi mi bilo žál, ako bi moral rabiti pravico, žál že zató — —“

Dovòlj! Jutri — ne, za teden dnij naj pride zopet, takrat mu odgovóri, danes ne more; to je

resna stvar, katero je treba premisliti; sam je tudi ne more odločiti, to je jasno, in zatorej — iz nova se je zgrudil upehan na stol, in snubec je bil tolikanj usmiljen, da je odšel, globoko se priklanjaše, morda tudi zavedaje se, da se zgodi, kakor hoče sam. Vsekakor, do rodne krvi mu mora biti najprej, in kje bi bil oče, da ne bi hotel osrečiti toli vrlega sinú? Kaj mu do tega, ako ostavlja drugega neizrecno potrtega? Če je pameten, vé, kaj storiti; izgubiti ne more ničesar, pridobiti vse . . . Ako neče biti pameten, njegova skrb; jasno kakor beli dan je vse, kar mu je razložil, torej . . . Prvi ni in poslednji menda tudi ne, ki se udá zlati kovini! Kdo ne bi védel, da na svojem poti lože vztraja siromak nego bogatin, kateremu je izginilo imenje, kateremu se pa nudi iz nova? Kakó omamne slike se tedaj vrsté pred duševnimi očmi, kakó hrepení srce po zlatem sijaji, in kakó grozen je pogled na minuloost, kamor nehoté uhaja okó! — — —

Vso povest je čula nocoj iz očetovih ust déklica, ki se sedaj grudi ob postelji. Tedaj že, ko jo je poklical k sebi, zatrepetala je kakor od hude slutnje; toda ko je dokončal s tresočim glasom, otrpnila je od bolečine. Zreti ni mogla očetu v obraz, zakaj stal je pri oknu in strmél v noč; čula je samó zamolkli glas, gledala tukaj pogubo, ondu rešitev . . . Kakor iz dalje so ji zvenele besede o otroški dolžnosti in poslušnosti, potem se ji je zmračilo, in slabotna se je oprijela stola, da ni

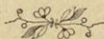
omahnila. Resnično, mladost ji ni bila jasna; bilo bi ji napósled jedno, ali pride iz hiše očetove, kjer ni bila ljubezni, v drugo hišo, kjer tudi ni ljubezni — ali, ali — baš ljubezni sèn je objel nje dušo; to čuti, da ji zastane, umrè srce, ako bi se udala tej zvezi . . . To je res oče, ki stojí ondu pri oknu; prirodni zakon velewa, da mu bodi poslušna, toda poslušnosti so tudi meje. In vender, brez žrtve ni pomoči . . . Nji smrt, njemu življenje! Ali je to tudi prirodni zakon?

Ne, nocoj se ne more odločiti, nocoj ne! Pred očmi ji plôve kakor mrak, jutri se upokojí, jutri odgovorí. Ponôči se ji razbistré misli, saj ji ni premišljati mnogo. Nji smrt, očetu življenje. Ali ni lepo slušati glas očetov, in kolikor teže, tem lepše? In če ga ne more, Bog, če ga jedino sedaj ne more . . .

Nikjer rešilne poti!

Reci kdo, kje je strašnejša smrt od smrti živočutečega srca dekliškega?

In vselej ni zaslužena takova smrt! —





XXI.



linove luči sijejo na razvnete obraze ; zlató in srebró se leskeče na igralni mizi. Kocka rožljá, čelo se rosí, okó se širi — sedaj tihota, potem pritrti vzdih, zadušene kletve . . . Iz težka vstane mož, izgubivši nocoj vse imetje ; drug igralec zasede njega prostor. Igra se vrši dalje ; do govorjenja ni nikomur. Proti jutru že ; kadar posveti zunaj beli dan, razidejo se, da se vrnejo drévi, dokler ni izgubljeno imetje in strupna kupa ali smrtni strel ne končá igre življenja . . .

Vzel je sinoči poslednji denar s seboj. Dvakrat, trikrat se mora vrniti nekdanje bogastvo ! In kadar se povrne, ko se zašibé žepi od zlatá, takrat ostavi usodno hišo, in Bog mu je priča — nikdar več ne stopi vánjo ! Čudno moč ima poslednji zlatnik, toliko moč, da čarobno privablja ubegle tovariše. — Nekam plašno ga gleda blede mož, predno ga položí na usodno karto . . . Dobil je ; dôkaj denarja potisnejo prédenj — iz nova — srce mu bije glasno — dobljeno ; po glavi mu šumí

— vso vsoto, tretjič, četrtič — zlató se kopiči pred njim, pozorno se ozirajo tovariši na srečnega možá, ki stojí ob mizi rosnege čela, šibečih nog. Rase mu drznost; sedaj stavi nezmislno visoko — smrtna tišina — kaj prinese bodoči hip? — Šumno gibanje, zavidni pogledi, igralci se razhajajo, luči gasnejo — presrečni igralec se opoteka domóv s stoterim dobičkom . . . Viharna čustva mu raznašajo prsi. Ondu pod milim nebom zahvalja dobroto božjo, da ga je otela pogube — čudna molitev to! Tamkaj obeta, da je sinoči poslednjič stopil v poslopje, kjer vlada zlati bog . . . Sedaj domóv — skrben soprog, ljubèč oče bode odsihdob! Tolikanj lahko mu je hipoma pri srci; poglela se je strast, ki ga je neizprosno tirala z dóma — sedaj je bogat, kakor nekdanje dní — Bog zahvaljen, da mu ni drugače! . . . Ves ta denar, njegov je; da je madež na njem, izbrisati ga je morala neizrecna beda minulih dnij in nočij, ko so ga mučile toli grozovite misli . . . Kakó skrbno tiplje ob žepu, kamor je shranil véliko vsoto — kaj je to? Mrzlo cev začuti v njem; mrazí ga — to morilno cev bi bil nastavil na čelo, ko bi — ne dovòlj! Zaveda se, da ni sam na svetu, vé, da čakajo draga bitja strahoma domá — kaj, to blede ženo, to milo deco je hotel pehniti v pogubo? Neznosna teža mu lega na prsi, nasloniti se mora na zidovje, jokati mora, da ga ne zaduší! Daleč od sebe vrže orožje — zlí duh pobegne s to cevjó; sedaj je miren; neznano lahko hití po

kamenitem tlaku. Takó, domá je, še nekoliko stopinj, in pokleknil bode pred trpečo ženo in prosil oprosténja vsemu, kar je zakrivil v nesrečni slepoti . . . Na glas bode obetal, kar je prisegel samemu sebi, in človek bode, ne zgoľj otrplo bitje, katero oživlja jedino strast do igranja!

Na iztoku izginja temina, skoro se zdani . . .

Pozdravljen, véliki jasni dan!





XXII.



Nizka kočá nekoliko streljajev od vasí ; za njo ograjen vrtič, pred njo nekaj sadnega drevja. Ponižen dom; preveselega življenja ni v njem. Dan se vrstí za dnevom brez vsakeršne izpremembe; podnevi dela teló, ponóči premišlja duh, in to premišljanje je hujše od dela! Bodisi, če pekó roke, toda kadar bolí srce, kadar bolí trpina, kateri ni vajen takim bolečinam — to morí! Mehki ljudjé niso, ki prebivajo tukaj; precejšnja senca mora biti, da se jim zatemní okó, in težek udarec, da se jim sklone duh. Ali kadar se upogne, takrat ni tolažbe in tudi rešitve ni. Tedaj umirajo brezčutno, češ, delali, trpeli smo, dokler se je dalo; kaj moremo, ako nam je usojeno takó? . . .

Slabotna luč gorí na mizi; pri peči podpira gospodar glavo, pri mizi ihtí žena; v ubožni posteljici spí dvoje otrók. Zadnjo noč na dômu! Ne, jedino sanje so, katere izginejo, kadar se vzdrami duh! Vse življenje je vezano na ta dom; ako preseče ljuta roka to vez, pride smrt . . . Veliko

ni obetal gospodar nevesti svoji, ko jo je privédel na dom; vsakdo je védel, da nima ničesar, toda znal je tudi, da ni pridnejšega delavca daleč na okrog. Zgolj na delavnost, na poštenje je zidal mladi mož srečo svojo, in nevesta tudi ni prinesla drugega k hiši, nego ljubeče srce in delavne roke. „Ako ne pošlje nebó nesreč, dobro jima bode,“ takó so govorili; „sicer se pa ne vé, kje nas čaka nezgoda; nihče ne more soditi, kakšno bode prihodnje jutro, najsi danes ni najmanjšega oblačka na nebu. Bog jima dáj dobro, to je vse, kar jima je móči želeti na skupni pot . . .“

V samotno hišico niso zveneli ti glasovi, toda v srci so se tudi oglašali časih. Samó rahlo, toliko da slišno. Dva vzmoreta več nego jeden; za vsakdanje potrebe je dovòlj pri hiši, in kadar pride sila, nebó ne bode pustilo, da bi se pogubilo vztrajno delo. Bog je blagoslovil malo polje; v hlevu je stala krepka živiña — česa še treba ponižnemu človeku? Ko se je porodilo prvo dete, bila je sreča popolna; oče je delal dvojno veselo, da zgradí trdno stališče temu detetu, kadar dorase; trudil se neumorno, vedoč, da po njega smrti dom ne pride v tuje roke . . .

V tuje roke! Sedaj pride! Navzlic trpljenju in delu, navzlic zaupanju v dobroto nebeško! . . . Nekaj slabih letin, potem bolezen, in pobegnila je blaginja iz hiše, uboštvo se je naselilo v nji. O, tisti dobrotniki, kateri ustrezajo, kadar vedó, da le hipna sila stiska marljivega delavca — kakó

so se ponujali, da niti dolgo ni bilo treba iskati posojíl! Res ni bogat dom zunaj na samini, toda zidan je trdno; polje skrbno obdelano; vrtič prijazen — predno je stala hiša, nihče ni mislil, kaj vzmore pridnost na taki pušči! Kar se posodi, to ni izgubljeno, in če bi se tudi gospodar ne mogel vzpeti do prejšnje ponižne sreče, nič ne dé; upniki vedó, da posojajo poštenjaku, kateri bi rajši živel ob kruhu in vodi z vso družino vred, nego jih osleparil le za belič. In če napoči dan, ko povesi roke, potrť na duši in na telesi, ko bode moral z dóma, hudo je zánj, in Bog vé, da mu ne želé te žalosti, ali denar je denar, služili so ga trdo kakor on, pomagati mu ne morejo, vzamejo mu hišo in ga iztirajo, da si drugje poišče sreče . . .

Da si drugje poišče sreče! Zasmijal bi se na ves glas. Drugje! Dà, takó je dejal óni, komur je dolžen največ, kateri črno dušo svojo zakriva s plaščem krščanske usmiljenosti, ki govori takó tolažilno in sladko. „Vidiš, zdrav si, delaven, svet je velik in odprt vsakomur; kaj, če nisi na svojem, drugi tudi niso! Smiliš se mi, ali udaj se, prijatelj! Bog je dal, Bog je vzel . . .“

Kaj je še govoril, tega že ni poslušal, zakaj čutil je, kakó mu udarja kri v obraz, kakó se stiska roka, da pobije v prah njega, ki onečašča ime božje! Kakó ga je prosil odloga — sram ga je sedaj, da se je ponižal! Kamen bi se omečil prej nego to srce — in takemu človeku mora

pustiti svoj dom, ker nima toliko kakor on! Ostaviti ga mora tujim rokam, ki ga pehajo v svet, ne le njega, nego ženo tudi, otroka tudi! . . .

Omanljen je begal po samini, zgrudil se na tlà in bìl z glavo ob zemljo. Nad njim je sijalo solnce, metulji so se igrali okolo njega, ptiči so žvrgoleli v zraku. Šibečih kolen je vstal, da pojde domóv — haha, domóv! Glej, kakó lepo se vidi hišica, kakó prijazno se leskeče solnce v nje oknih! Ali trenutki so šteti, ko bode bival ondu; drugo jutro ga poženo po svetu, kakor bi bil hudodelec, katerega je človeški rod pehnil iz družbe svoje, iztirajo ženo, otroka! „Svet je odprt vsakomur,“ takó je dejal. Res, toda svet je tudi velik grob, odprt ne ravno vsakomur, izvestno pa nesrečniku, kateri stopa proti njemu kalnih očij, strtega srca. Ko bi moral sam po svetu, ali žena tudi, otroka tudi! . . . Kje vstane tožnik, da bi dejal: Pošten nisi bil, skrbel nisi za družino, kakor ti ukazuje zakon božji in človeški; križem si držal roke, otrplo srce si nosil v prsih? In kdo more rêči: Prevzel si se nezaslužene blaginje, košatil se z imenjem, upiral se velikosti božji? Ali se spominja le jednega dejanja, katerega se mu je sramovati? Ne in ne! Zakaj torej takó in ne drugače? . . .

Poslednja noč! Razbojniku, katerega jutri odvedó na morišče, ne more biti huje pri srci. Njegova smrt izbriše zlodejstva, zadostí žaljeni pravici — ali kaj se izbriše, čému bode zadoščeno,

ko iztirajo njega? Boljša smrt nego življenje, ka-
keršno čaka nesrečnega možá in očeta! To čuti,
da je ugasnila óna moč, ki ga je krepila dosihdob;
teló ne more delati, kadar je mrtev duh . . .

Jutri z dóma! Tuje roke ga pahnejo po svetu,
ženo tudi, otroka tudi . . . Na vse strani držé
pota iz domače hiše, nazaj nobeden! Posloviti se
je treba za vselej, in potem od tod, bodisi kamor-
koli! Ko pridejo drugi v hišo, nihče ne bode vpra-
ševal po izgnancih — čemú tudi? Svet je velik
— njih skrb, kam jih zavêde neznani pot! —





XXIII.



dvorani velikomestnega hotéla. Svetla plinova luč trepeče na lice samotnemu tujcu; gostje prihajajo in odhajajo, on strmí navzgor. Globoko mu je razorano čelo; lasé mu preprezajo srebrne niti; život je sklonjen . . .

Dovòlj je prebil, odkar je ostavil to mesto, rodno in sedaj tolikanj tuje! Zunaj v svetu je z neumornim delom mamil vest, moril spomine. Zaman! Iz nova je pribežal nazaj, kamor je hrepenel z vsemi silami svojega duhá — sedaj je tu in ostane tu. Samotno bode živel, iskal ne bode nikogar, potreboval nikogar. Ponoviti neče starih znanj; navadil se je hoditi po svojih potih med šumnim življenjem. Bilo bi napósled jedno, ali bi v neznani krájiní položil glavo k pokoju, tujec je tam in domá, in vender: zdí se mu, da je bridko umreti v tujini! Gasneče okó bi željno zrlo čez sinje goré; pretežka bi bila tuja gruda . . .

Jedinec je bil. Oče mu je umrl zarano — žal, da je bilo takó! Da je krepka roka vodila

mlado življenje, kdo vé, ali bi ne bilo prišlo drugače, kakor je prišlo. Toda premehka mati ga ni mogla krotiti, saj je imela zgolj slabotne solze njega prešérnostim. Imetja je bilo dovòlj pri hiši, ali del za delom je jemal sin, živèč razkošno s tovariši svojimi. Srce se mu je sčasoma zakrknilo za máterine tožbe in nje rahla, kakó rahla očitanja; rogal se jim je samó. Ali je bil slep, da ni videl, kakó ji je venelo lice, kakó so ji pešale močí? Ali ni videl teh rdeče obrobjenih očij, ki so jokale noč in dan; ali ni slišal vzdihov, ki so se izvijali stiskaním prsim? Videl je nje boleost, slišal tudi čudne besede, s katerimi je obtoževala samo sebe, njega nikoli, toda živel je dalje po svoji navadi in v vinu utapljal skrbí. Dà, skrbí, zakaj upnik za upnikom se je oglašal, nestrpno zahtevajoč plačila davnim dolgovom, in on je jemal in razsipal, kar je prislužilo trdo delo očetovo. Ona, mati, očitala mu ni ničesar, tudi tožila ni — prav takó! Krasna je mladost; šele kadar se umirí kipeča kri, treba je misliti na dolgočasne posle zopernega življenja. Kakó jasno se leskečejo zlatniki na zeleni mizi, kakó se péni vino, rožna ustna teh dičnih deklet, kakó se drže na smeh, njih očí, kakó se topé od ljubezni . . . Živela mladost, starosti ni do igre, pijače, ljubezni! . . .

In prišla je noč, ko je prihitel domóv, težko sopèč, razvnetega srca. Obilo je izgubil; zatorej domóv, da si nagrebe novega zlatá, da vzame vse, kar je količkaj vredno! Izguba se mora povrniti;

nocoj še, in potem bodi dovòlj. In ako bi mu ona, mati, očitala iz nova, branila mu — izgovoril ni, toda védel je, da vzame siloma, kar mora imeti . . .

Vender ni vzel ničesar . . . Pozno v noč so bila razsvetljena okna domače hiše; osupel je obstal na ulicah. Neznano čustvo ga obide; tiho stopa po stopnicah. Iz máterine sobe začuje zamolkle glasove, odprè vrata in strepetá po vsem životu . . . Na postelji leží bleða, zaprtih očij; ustna so ji porošena s krvjó, in rdeči sledovi se žaré na beli odeji. Zdajci obstojí kakor okamenèl, potem pahne na stran služabnike in skoči k postelji . . . Takó torej: teló ji je bilo prešibko, da bi prebilo brezmejno to boleost! Jokal je kakor še nikoli in milo klical nje imé. Napósled samó je še izpregledala, rahlo je še stisnila roko, držečo nje roko, in iz nova so se porosila ustna z óno strašno krvjó — umrla je! Posegel je k srcu, vzkriknil, padel nezavesten . . .

Potem je bežal iz rojstvenega mesta; peklà pošasti so vihrale za njim. Ko se je mučil s telesnim in duševnim delom, ostavil ga ni spomin. Ko se mu je množilo inetje, da sam ni védel kakó, razvedrilo se mu ni lice, utihnili ni vest. Podnevi in ponôči je videl máterin grob, in duša mu je jokala po njem. Čelo pa se mu je gubalo, lasjé so osiveli. Polnih rok je dajal, kadar je trkalo uboštvo na njega vrata — zaman! In vzel je zlatnike, sédel na parni voz in begal po svetu. Ko je premeril zemljo, prihitel je domóv. Kjer

je grešil, ondu se bode pokoril, in če ga umoré
bolečine, bodisi! Na samotni gomili bode molil in
prosil mirú zdvojeni duši svoji. Do smrti, to vé . . .

Svetla luč trepeče na njega lice; gostje pri-
hajajo in odhajajo, on strmí navzgor . . .

Pogubljen ne more biti, kdor si nalaga
takšno pokoro! —





XXIV.



Na slabotno razsvetljenem koru klečí nuna, tiho moleča. Somrak se ziblje po svetišči; dnevna svetloba in svetloba lučij se spajata v njem. Le časih uhaja okó sestri samostanki skozi gosto omrežje nizedolu, ali ugaslo je to okó; navadila se je brez zanimanja gledati óni malostni del svetá. Saj so ji umrla čustva do teh ljudíj, katerih ne pozná, katerih nikoli poznala ni. Tedaj že, ko so se ozka célična vrata zaprla za njo, poslovala se je za vselej od njih. Malokomu, ki stoji v božjem dômu, prihaja na misel, da visoko gôri za omrežjem klečé bitja, do katerih ne seza svet s šumom, veseljem in trpljenjem svojim . . .

Vselej ni zrlo toli otrplo to blede deklè. Saj je imela živo srce, v katerem so še trepetali spomini na vse, kar je pustila v svetu! Mladostno srce ni rado sámó; prirodni zakon vелеva, da se oklepa drugih src. V družbi sámó se razvijajo kalí, katere so položene vánje; v samini zamirajo.

Kadar pa dojde trenutek, da je med glasnim življenjem osamelo mlado srce, tedaj je to najhujša smrt. Nji je prišel takov hip; porodilo ga je hudo duševno trpljenje. Bog sam vé, da ni zadolžila nesreče svoje. Kakor sto drugih, jokala je po ljubezni izgubljeni, in kakor sto drugim, umrlo je nji srce. Ničesar več ji ni bilo iskati zunaj: gostobjubno so jo vzprejeli tihi zidovi. Blažen, kdor iz svoje volje beži v samotno zatišje, v sveto tihoto samostansko; ona takrat ni čutila tega blaženstva. Obsojati je ni zató. Očesu ni mōči précej gledati v črno temò po jasni svetlobi; srce se ne more hipoma privaditi bolesi po zorni sreči. Védela je, da bode trpela tudi v célici, védela, da ji tesni prostor ne more vrniti vsega, kar je izgubila. Ali pobegnila je vánj kakor v varno zavetje, kamor vsaj ne more še hujše gorjé. Nihče ni plakal po nji, saj je bila sáma na svetu. On pa, kateremu je bila zaupala toli verno — ne, ta misel ji gloje v srci in glodala bode, dokler je ne vzprejme še tesnejši prostor, kjer jedino je pozabljenje . . .

Pozabiti! Stopivši iz svetá, pozabiti ni mogla. Zadušiti ni mogla sléharnega spomina; samó to je prosila Bogá, da bi utihnili boleštni glasovi. Časih jo še zaskelí, ali le za nekoliko hipov. Kdo vé, morda mine ta bolest . . . Takó ne trpí, kakor prej; najhuje ni to, ako nosi kdo rahlo žalost v srci . . . In vender: časih se ji zdí, kakor bi morala vèn med živi veseli svet; morda bi se pomladila ondu. Za samotno življenje ni bila ustvar-

jena nikoli, in če je bila vender ostavljena, tem huje . . . Kakó prijazno se razgrinjajo zelene trate, pisani vrtovi, katere vidi skozi okence svoje céle — v naročaj bi hotela božji prirodi; hitela v senčni gozd, da bi bila bliže krepilnemu dihu, ki veje nad drevesi . . . Ali so take želje tudi plod nemirnih mislij, ki niso hotele zbežati ni v mirnem zavetji, ki jo loči od svetá? Ali morda pričajo, da se ji céli srčna rana; ali so dokaz, da gleda sedaj svet drugače nego takrat, ko je pobegnila iz njega? Siloma ji prihaja takovo kopernenje, in brezupno se mu upira. Zakaj to vé, da bi trpela neizrecno, ko bi jo kdáj obšle druge misli, kadar bi prišel dan, da bi morala priznati sami sebi: dobro ni bilo, da si pribežala sèm . . .

Ne! Okó ji zrè otrplo po svetiščí, in vender: časih zasije bister žarek v motnem očesi, prav tačas pa jo zapeče globoko v prsih! Teló zatrepeče, glava se povesi. Ustná pa se gibljejo, kakor bi prosila vsedobrotnega Bogá, naj je ne sodi, če se ji budé nedovoljene misli v slabotnem srci, nego naj jo krepí, da se to srce zaklene sléhar-nemu kopernenju . . .

Tega ne vé, da prav takovo kopernenje ne traja dolgo, zakaj ne toliko bolest nego nedosežne želje moré duhá in kopljejo gomilo oslabelemu telesu. Gomilo! Težko da zná, kakó slikovite misli se vzbujajo tujcu, stoječemu ob grobu sestre samostanke; na smrt sedaj še ne misli rada. Zakaj ne, sáma ne vé. Bojí se celó tistega hipa, ko bode

rada in pogostoma mislila nánjo. Sedaj še ne more . . .

Ali ljudjé pravijo, da je takemu nesrečnemu srcu najboljši dom gomila. Blagost ti, bleda déklica, kadar ti dojde ta zavest! Saj pride skoro za njo trenutek, ko te ponesó iz tesnih zidov v tesni grob . . . Ne, smrti se ne bój! . . .





XXV.

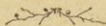


pozni nôči še brlé lučice iz samotnih hiš. Spati se neče nikomur: nocoj lijó vršeče vodé, da obili naliv preplavlja poljá in se počasi, toda nevdržno bliža tesnim kočam. Tukaj in tam se odpira okno; skrbno gleda okó proti temnemu nebu, da bi uzrlo kje vsaj nekoliko jasnine . . . Vender nikjer se ne svetlí ta črni ovðj; neprestano se vsipljejo težke kaplje na mokra tlà, ki ne morejo sproti popijati tolike vlage. Glej, že pluskajo valovi čez nizki prag — poslanci so ónega gorjá, ki skoro zavlada po dolini! Čudne besede mrmrajo ti valovi, čudne, toda umevne! Glej, že se razgrinjajo po veži, kakor bi jo hoteli prevleči z blestečo plastjó; nekoliko še, in dvigala se bode više in više! Takrat bode treba ostaviti stanico in bežati na podstrešje; gôri pa bodo drhteli udje od mraza, in srce bode trepetalo od žalosti. Kadar napósled pobegne noč in napoči meglen dan, tedaj bodo motne očí zrle po svetlem

ezeru, zagrinjajočem polja, travnike in ceste; solzile se bodo tudi te oči, dež pa bode zdržema lil iz oblačnega néba . . . Kadar posije solnce izza oblakov, ko se polagoma odteče voda, uničeno bode vse, kar so vsejale delavne roke; kósa kruha ne bode gladnim nesrečnikom . . .

Res, beden je rod v tej krájin! Zadovoljen bi bil, da se more vsaj jedno leto veseliti pridelku malih poljâ; takó ali drugače bi prebil vse drugo gorjé, ki se košati po njega samotnih doméh; potrpežljivo bi živel v hudih mesecih, ko ga visoki sneg loči od svetá; delal vztrajno, da ga ne obhaja misel: Čemú sejati, ko ti na jésen ostane zgolj zavest, da si trpel zaman, kakor že leta in leta? . . . Dà, nesrečen je ta kos zemlje; sléharno zlò se vsiplje nánj. Na nebu se prepogostoma zbirajo pogubni oblaki, treskajoči ledena zrna na žítno polje; spomládi morilna slana požiga nerazvite rastlike, ali pa jih preplavlja in odnaša voda — blagost njemu, kdor more s tega ukletega svetá v boljši kraj! Ali vsakomur ni môči; kakó bi hodil drugam praznih rok, kakó li delal drugje, ko je najboljše moči pustil na ubožnem dómu, katerega se vender loči le iz teška? Saj je prebil mladostna leta na njem, in poezija jednolične te krájine prepreza srce in mišljenje s tisočerimi nevidnimi nitimi . . . Prav to je: ti prebivalci ljubijo dolino svojo, dasi trpé v nji zgolj nezgode; ljubijo domači svet, akotudi se pogrezajo v uboštvo globlje od dné do dné!

Čuj, kakó vrše težke te kaplje! Ali vidiš, kakó pluska voda v stanico? Sedaj seza že do klopíj; skoro se bode penila ob oknih . . . V takem času umirajo strastí; ustna, ki tolikokrat govore grešne besede, šepečejo nocoj iskreno molitev. Ne tolaži se nihče — kakó li? Ali bi slepil samega sebe, da ni tolikanj zlò, kakor se vidi na prvi pogled? Ali je môči upati, da ne bode uničeno vse, kar je vsejanega na polji? Ali naj se nádeje, da se skoro zapró zatvornice nebeške, ko bije dež na okna, ko čimdalje bolj narasta vodeni tok? Da se zdajci razjasní nebó, nekaj dnij bi minilo, predno se odteče voda, in nobena bodisi še toli ponižna zél ne bode obetala sadú na opustošenem polji! Na vso moč pritiska brezupnost na srce; ni v molitvi ni popolne tolažbe . . . Dovòlj, ako se siromak ne upira previdnosti božji, ako samó prosi, da bi vsaj v bodočih dneh ne pošiljala takih nesreč! Greh ni, ako se ne more ločiti misli, kakó bi bilo lahko vse drugače, niti ni greh, ako se solzan ozira na vodo, ki preplavlja in uničuje vse, čemur se je še včeraj veselil od vsega srca! —





XXVI.



revi velika predstava v sijajno razsvetljenem gledališči. Nikdo ne zamúdi prilike, da bi si ne ogledal predstav svetovno znane družbe, katera se je samó za nekaj dníj ustavila v tem kraji. Vstopnina deset krajcarjev.“

Takó se čita pri slabotni luči na kolibi, postavljeni na vaškem travniku. Podnevi že so se čudili vaščani pisano oblečenim članom te svetovno znane družbe, ko so hodili po vási in vabili na večerno predstavo, zlasti ónemu suhotnemu šaljivcu belo namazanega obraza, ki se je zvijal in poskakoval takó čudno, da so neprestano peli zvončki na njega kapi in obleki. In vmes je odmeval boben, katerega je vlekel velik zmršen pes, kričali, smijali so se vaški otroci, in celó odrasli možje so jemali pipo iz ust in strmečih očíj zrlí na družbo, katera jim je obetala lepoto, da nič takega, in to samó za ubogih deset krajcarjev. Ali je môči zahtevati menj? Da bodo zrlí tolika čuda za takó malo novčičev, to prihaja

od tod, ker je družbi do tega, da gré tudi naj-
ubožnejše ljudstvo lahko v gledališče. Nikar torej
zamuditi prilike, kakeršna se ne ponudi iz lepa . . .

Res, polno je bilo zvečer, celó kàr trli so
se ljudjé pred gledališčem in notri po klopéh. In
srčno so se smijali šalam in dovtipom, dasi niso
umeli tujega jezika, čudili so se drznim skokom
gibkih igralcev, katerih obleka se je kàr lesketala
od samega srebrá in zlatá; groza jih je stresala,
ko je óni suhotni glumač požiral steklo, ogenj
brez vsakeršne škode, in marsikatero ženico je
genilo do srca petje, katero se je čulo nocoj, to-
likanj lepo petje, da niti angeljci ne pojó lepše v
nebesih, nikar pevke v cerkvi . . . In ko so na-
pósled v pozni uri odhajali domóv, sodili so jedno-
glasno, da kàj takega še niso videli, da je bilo vse
grozno lepo, da so óni ljudjé v pisanih oblekah
umetniki, kakeršnih ní najti skoro.

Zapuščena je sedaj“ koliba na vaškem trav-
niku. Luči so pogasnile v nji, samó jedna še brlí,
medlo, mračno, kakor da zdajci ugasne. Igralna
družba se je razšla, ostal je jedini óni, ki je ne-
dolgo požiral ogenj in steklo ter vzbujal tolikanj
smeha s čudno našemljenim obrazom, silnimi skoki
in smešnimi burkami. Ali ga vidiš, kakó sedí ondu
na klopi — to ni več óni šaljivec, kakeršen je bil
pred nekoliko hipov! Našemljen je res, ali prav
na tem obrazu se kažó takó bridke poteze, da ga
je spoznati iz težka. Glavo je podprl z rokami
in sedaj strmí prédse, kakor bi bil od kamena.

Vse tiho okrog njega, samó časih zalaja pes na vasi in zauka ponočnjak, sicer nobenega glasú . . .

Kakó nizko je padel! Prav danes je deset let, odkar se je pridružil glumačem, ki se potikajo po svetu in nevednim ljudém razkazujejo malo-vredne umetnosti svoje. Deset let! Kàr streslo ga je, ko ga je obšla ta misel. Razločneje negoli kdàj mu vstaja življenje pred očmi; siloma od-ganja nadležne slike, zaman; vračajo se neizprosno! V temni kolibi slaví desetletnico neizrecne bede, brezmejnega trpljenja . . .

Pred njim se dviga sijajno gledališče, polno do zadnjega prostora. Nekaj trenutkov še, in zastor se dvigne raz oder, in uresničen bode sèn njegovega življenja. Slabost ga obhaja, srce mu bije glasno. Zavéda se umetniške dovršenosti, prepričan je, da mu jasno grlo, lepa osebnost, plemenita igra hipoma pridobí vse óno občinstvo, ki že nestrpno čaka, kdaj vzplava zagrinjalo — ali bojí se venderle, saj nastopi prvič nocoj! Samó malenkostna nezgoda, in izgubljena je bodočnost, kakeršno si je slikal v vsi óni dôbi, odkar se je posvetil zgolj prelepi umetnosti! Čuj, zvonček za-pôje, zagrinjalo se dvigne — jeden pogled še po svetlih prostorih — krepko, hrabro naprej! Gleda-lišče se suče okrog njega; kakor v megli gleda to obilo množico, katere očí so toli pozorno uprte vánj, in sedaj prične. Boječe mu kipé prvi glasovi iz grla, zdajci je premagana slabost — čuj, kakó pôje, da kàr mami poslušalce! Bliža se óni véliki

prizor — Bog, kakó je to veličastno! . . . Zagrijalo pada — ali čuješ, kakó grmí, kakó se trese vse gledališče? Iz nova stopi pred poslušalce, klanja se omamljen, da sam ne vé, kakó — vsa ta grmeča pohvala, komu je namenjena? Njemu, jedino njemu, dičnemu pevcu, igralcu, čegar imé zasluje jutri po vsem mestu in daleč na okrog! Jutri bode čital, kakó krasna zvezda se je zasvetila na gledališkem obzorji, bral kipečega srca poročila o umetniku, kateri si je hipoma osvojil srca vseh poznavalcev — kdo je ta umetnik? Ali je res, da je to on? Ali niso le sanje, kakeršne so že pogostoma objemale duhá njegovega? . . .

Ne, sanje niso bile, nego živa zlata resnica: ljubljenec je bil občinstvu. Hipoma je poletel v solnčno višino; plemeniti gospodje so prijazno govorili ž njim, prve rodbine so ga vabile v hišo in se ponašale ž njim — evo dôbe, ko je šele začel živeti; doslej ni védel, kaj je življenje! In kakó je živel! Kàr čez noč ga je ostavila óna oskromna boječnost, katere se ni mogel iznebiti, dokler ni bil nič — prešérno je nosil glavo in se rógal ónemu tihemu mladeniču, ki je njega dní v jutranji megli, slabotno opravljen, z majhnim zvežnjem v roki stopil v véliko mesto . . . Kakó je bil brezpameten takrat — haha, tisti prizor, resnično je smešen! . . .

Žlahtno vino se péni v kristalnih čašah, od svetlih plamenov se izpreminja noč v dan, po gladkih tleh se suče mladi svet, lepe oči se bliskajo od ljubezni — krasota, kakeršno je gledal časih

jedino v sanjah! Sedaj jo pije željno, akotudi se dela, kakor bi ji bil vajen od nekdaj. Ponosen je, da si je sam ustvaril to blaginjo — ali se ni trudil noč in dan? Uverjen je: on sam ima tisto čarobno moč, da se mu odpira bajno bogastvo; samó glas je treba povzdigniti, in hipoma se mu klanjajo srca, in grmeča pohvala je plačilo njega umetnosti! . . .

Samó glas! Prijetni mu prav za prav nista ti besedi. Samó glas ima, da se ponaša ž njim, drugega ničesar. Da mu zdajci odreče, opeša — brezumna misel! Ali ni srebrnojasen, kakor nekdaj? In to vé, da se šele razvija sijajna dôba njegova, da še ni na višku umetnosti . . .

Rahla sapa potegne skozi kolibo na travniku in ugasí poslednjo luč. Samotni mož se vzdrami, ko se hipoma prostrè temina okolo njega. Prav takó je njega dni ugasnila njega zvezda, in ko se je utrnila, zavila ga je temà, v kateri bode bival do smrti! . . .

Kakšen spomin! V gledališči je bilo zopet, ko je nastopil pred množico in s hladnim nasmehom zahvaljal šumno priznavanje — razvajenemu ljubljencu ni treba Bog vé kakšnih poklonov! . . . Ali kaj je bilo to? Mrzel pot ga je oblil, čudno mrmranje je nastalo po gledalskih prostorih — čegav je bil óni glas? Za Bóga, njegov je bil — ne srebrnojasen, kakor bi bil zapel zvon, nego ráskav, hripav, kakor bi zazvenela razbita bronovina! . . . Obledèl je stal na odru, začuden, otrpel . . .

Iz nova óna nesrečna višina — zadrlo se je v njega grlu — in sedaj, ali slišiš óno sikanje, najprej posamič, potem splošno? Kakó, njemu to? Nikomur drugemu — zastal je glas, odrekel mu, na veke morda; glasno zvižganje mu bije na uhó, zavesa pada! . . .

Ona strašna noč! Kakor zblaznel je begal po temni sobi, vrgel se na posteljo in ihtel kakor dete. Odrekel je glas! Vse mesto govori nocoj o tej strahoviti resnici — neznosna zavest! In jutri bodo poročale novine, kakó je sinoči — — ne, misliti neče dalje, sicer obupa! . . .

Tudi sedaj, v temni kolibi, ne more misliti na óno dôbo! Hitro vstane in zbeži na ostri zrak. Zvezde svetijo na jasnem nebu, mesečni žarki srebré pokojno okolico . . . Zakaj ga obhajajo takšne misli? Zakaj? Deset let je danes, kar je glumač! Čimdalje bolj se je nižal pot, dokler ni prispel popolnoma v nižinó . . .

Popolnoma?

Kadar mu opešajo močí, da se ne bode mogel zvijati in poskakovati pred ljudmi? Kadar ga to neredno življenje, potovanje v neznosni vročini in skelečem mrazu vrže na smrtno posteljo? Na posteljo! Sklenil bode v siromašnem hlevu, samotén, neznan, brezupen. Daleč od svojcev ga položé neznani ljudje v tujo zemljo, usmiljeni prav tolikanj, kakor da zakopljejo ubogega psa, kateri je poginil od lakote in slabosti . . .

Mesec sveti na suhotnega glumača, ki stopa
v pisani opravi počasno proti vasi . . .

Bedni neznanec, Bog vé, kam te še privéde
življenja pot! —





XXVII.



ozno v noč. Na mizi brlí lučica; ob postelji sloní objokana žena pri bolnem deteti. Rahlo oklepa njega vročo ročico; plašno gleda na telesce, vijoče se od bolečin; strahoma posluša težko sapo . . . Kakor lučica na mizi mrlí slabotna nádeja v srci máterinem, da ji zanese dobrota božja, da bolnemu miljencu okrepí slabotni dih . . . Trudna je do smrti, ali toliko da čuti svojo slabost! Zdí se ji, da bi bilo greh, ako bi tujim rokam, in bodisi le za nekoliko hipov, prepustila šibkega bolnika. Ko bi se pripetilo najstrašnejše, oprostiti bi si ne mogla nikoli, da ni prebila poleg njega tudi najhujšega trenutka, ko zastane drobno srce, ko ugasnejo mile očí — na veke! To dete je vse, kar je otela iz srečnejše dôbe — zanesi Bog, da bi ostala sáma na svetu! . . .

Malo dobrot, mnogo trpljenja je užila doslej; nje solze so često rosile težko prisluženi kruh. Ali trpela je voljno, samó da ni trpelo dete. Kadar so se ji tolikanj ljubo nasmihala ta rdeča ustna, kadar so se ji takó veselo iztezale naproti te mehke roke, pozabila je vse! Čudno, ali res: to

šibko bitje, ki vender sámó potrebuje čvrste opore, krepilo je njo; zánje živí; brez njega ne vé, česa bi iskala na svetu . . . Kolikokrat je veselega srca zrla v prihodnje dní, ko se bode razvijal mali ljubljeneec; kakó svetle sanje so se ji porajale v duši! Kakor greh se ji vidi vse v teh usodnih trenutkih, ko se mlado življenje borí s smrtjo, kar je sanjala kdáj. Presrečna je bila — ali se ji bode res pokoriti za prešérno srečo svojo? Nocoj, v tej uri, mora se odločiti na dobro ali na húdo, bolezen je prikipela do viška. Tresočo roko mu poklada na čelo — vroče je kakor ogenj; skrbno otira srage ž njega; vsak vzdih ji reže v dušo. Zdajci méni, da je zastala sapa, dete leží nepremično — zbegana se skloni čéznje, pridržuje sapo — hvala ti, dobrotni Bog, srcece še utriplje, še se dvigajo stiskane prsi, in — ali more biti res? — zdí se ji, kakor bi bila sapa lahnejša, kakor bi pojemala vročina; vidi se ji celó, da igrá nasmeh na ustnih ljubljencevih . . . Ali nikar tega nasmeha! Kdo vé, kakove nebeške podobe gleda bolniček — nebeške podobe! Groza jo je teh besed! Morda že čuje svetle angeljce, kličoče ga k sebi, da bode sam angelček med njimi — nikar takó! Bog, ne jemlji ga k sebi! . . .

Glej, nasmeh izginja, prevara ni, nego živa resnica: dete spí. Mlado življenje je zmagalo po hudem boji; smrtni angelj beží iz sobe . . .

Máterinemu očesu se razgrinjajo nebeške podobe, groza je ni več teh besed!



XXVIII.



nizki sobici so prižgane sveče ob mrtvaškem odru; skozi tesna okna prihaja medla solčna svetloba in sije na bledega možá, ki je po dolgem trpljenji ostavil svet. Ondu v kotu joče zapuščena vdova; pri nji sloní šibko dete. Začuden gleda deček na očeta, ležečega toli brezgibno — mlado srce še ne umeje bridke resnice! Saj je prav takó ležal dolgo mesecev na bolniški postelji, ne da bi se genil, samó kadar so ga mučile prevelike bolečine, zastokal je in odprl motno okó . . . Tega ne vé, da ne zastoče nikoli več, da ne izpregleda nikdar več; le čudno mu je, da gorí toliko lučij, ko sije zlati dan po zemlji; razložiti si ne more, zakaj so postavili óni črni oder in položili očeta nánj, potisnili mu svetel križec v roke . . . Toda ko čuje glasni jok máterin, zagiblje se tudi v njega srci neznana bolest, in solze mu oblijó suhotni obrazek; nemo ovije drobno ročico okrog nje vratú in ji nasloni glavico na prsi . . .

Nemirno plapolajo luči; gôri na ulicah drdrajo vozovi, časih se za hip obsenči ubožna stanica, do katere je treba po nekaterih stopnicah — ljudjé hité po uličnem tlaku — vse kakor sicer! Saj je tudi res vse takó zunaj, kakor je bilo. Ali naj se ustavi delo človeško, ker je jeden zapustil svoj posel in šel spat, ko je bil pretruden? Ali naj tuji ljudjé prihajajo v mrtvaško sobo kropit mrliča, katerega niso poznali, tolažit vdovo, za katero niti ne vedó, da živí? Môči ni zahtevati tega — šúmi torej življenje, kakor je šumelo prej in kakor tudi bode vselej . . .

Vse kakor sicer! Ne, tudi takó ni. Vdova ni vajena tega čudnega mirú, te smrtne tišine. Kakó mirno leží ubogi trpin! Niti ónih bolestnih potéz ni na upalem lici — udana, spravljena z Bogom se je preselila duša v večnost. V poslednji dôbi, ko je neozdravna bolezen položila možá na posteljo za mesece in mesece, privadila se je žena takó vsem ónim svetim poslom človekoljubne pomoči, da se za jeden dva hipa ne umeje, kakó sloní na stolu brez opravila. Ali ne čuje zopet zadušenega vzdihá, kateri se je nehotoma izvil trpečemu bolniku? Oni strašni kašelj, suh — otel — ali ji ne reže zopet v dušo kakor prejšnje dní? Ne, miren leží na odru — zdí se ji skoro, da mora hvaliti dobroto božjo, ki ga je rešila neizrecnega trpljenja . . .

Da jo je pustil sámó na svetu z nedoraslim dečkom? To je ne bolí tolikanj! Vajena je delati in

tudi sedaj še ni opešala — ako Bog dá, živíla bode že kakó sebe in dete svoje. Za dolge bolezní itak ni bilo zaslužka pri hiši — kar si je šivajoč služila v tihih nočéh, to je bilo vse. Bog ne dáj, da bi tožila njega, ki si ni mogel služiti ničesar! Zakrivil ni, da je moral ležati na postelji; dokler se je dalo, trudil se je in trpel — boljši mož, oče ne bi bil mogel biti!

Dà, prav to je, kar ji sili solze v oči: kakó jo je ljubil od prvega hipa, ko jo je spoznal, do zadnjega trenutka, ko je malone brez zavesti gledal nánjo in rahlo, toliko da čutno stiskal nje roko! Oni pogled — umela ga je predobro. Zakaj se je moral ločiti v najlepši dôbi, ko bi utegnilo nastopiti boljše življenje, ne slučajno, temveč ustvarjeno po dolgoletnem trudu? Nekaj si je že prihranil, posebnih dolgov ni bilo, in otroško veselo je pripovedoval, da se bode skoro môči ločiti ubožnega stanovanja, čegar zrak mü teží prsi, in se preseliti drugam, iz podzemeljske sobe v prijazen solnčen dom. Sedaj — preselil se je res v večnojasen dom, ali njiju, ki sta mu bila vse na svetu, pustil je samá!

Tožiti neče ukrepa božjega. Prebila je dovolj, prebila bode tudi ta udarec, dasi trepeče od njega sile. Samó to prosi, da jo ohrani Bog zdravo, ne toliko nji, nego ljubljenu dečku njenemu! Kaj bi se zgodilo ž njim, da umrè tudi ona? . . . Iz nova jo posili jok; krčevito objame dečka, slo-nečega ji na prsih — samó tega ne! Mrtvi oče,

duša, tvoja se je preselila v nebeške višine, prôsi, da se ne zgodi takó, kakor si niti dobro misliti ne more . . .

Vender: ali ni upravičena ta grozna misel? Ako ne zapustí nesrečne te stanice, zatohle, vlažne, utegne se tudi sama zgruditi na smrtno posteljo, kakor se je zgrudil on . . . Ko se je nedavno trudnih nog vračala mimo visoke prodajalnice, ugledala se je v zrcalu, in streslo jo je. Kakšno se je videla! To ni bila niti senca óne žive cve-toče deklice; zdelo se ji je, da je smrtna roka vtisnila nje obrazu óni izraz, katerega nikakor ni umeti krivo — in jedinec njen — bolí jo v srce, kadar vidi rdečelično deco, kakó skače po ulicah, kakó veselo se igra in smeje — ta šibki otrok — kdaj li poskakuje po izbi, kdaj se igra, kdaj smeje? Dà, niti ne joka se! Zdí se ji kakor umirajoč cvet, kateri pogreša čvrstega krepilnega zraka in blago-dejne toplote solnčne!

Zató od tod! Ko zagrebejo mrtvega očeta, ostavita bedni dom nizko pod ulicami in se pre-selita bodisi kamorkoli, samó na kraj, kjer sije božje solnce, kjer se okó poživlja na sočnem ze-lenji, kjer prsi željno pijó prosti, neizprijeni zrak! . . . Nekamo težko res se bode ločila sobe, katera ji hrani toliko spominov, ne samó žalostnih, nego tudi veselih, toda ločiti se mora, to je dolžna njemu, ki je baš v tem prostoru izgubil zdravje svoje, to je dolžna sebi in končno dolžna tudi dečku svojemu! . . .

Dolge sence legajo na zemljo; iz cerkve se
oglašá večerni zvon . . .

„Dete, moliva!“

Ob odru se grudiša mati in deček, gasneče
luči trepetajo na lici mrtvega očeta . . .





XXIX.



Samotna kočá na morskem bregu. Spodaj se pené razljučeni valovi in treskajo ob kamenite stene; dež lije curkoma, ognjene strele se vijó po nočnem nebu. Ali v koči gorí mračna svetilka pred začrnelo podobo Matere božje; sivolasa ženica klečí pred njo . . .

Sléharni večer gorí ta luč; ne ugasne ní po dnevi, ko se véliki dan vsiplje po tesnem dômu. Vsako noč moli pred njo póstarna žena; vela nje ustna šepečejo, drhteče roke se sklepajo. Ubogi ribiški rod daleč okrog pozná to „večno luč“; vsako dete vé povest samotne žene, in vsakdo hiti plašno-sočutno mimo kočé, kjer domuje bitje, kateremu se je zmračil duh! Celó podnevi, kadar sedí starica pred kočó, ko toli brezgibno upira oslabeledo okó na nepregledno vodno raván, ko se ji ostri morski veter loví v dolgih laséh in valovi spodaj pojó veličastno véčno pesem svojo, ne hodijo radi mimo hiše nabrežne. Saj ne poslušajo radi čudnih besed, ne vidijo radi zbeganih teh pogledov . . .

Dvajset let, morda tudi dèlj! Prav takó vi-harna noč je bila, ko je jedini sin ostavil mater svojo in šel, da nihče ni védel kam. Blag sin ni bil. V tihi koči so pogostoma odmevale glasne kletve in surove besede njegove; v sosednih hišah je razdvajal družine in trosil prepir v mirno njih življenje. Z jezikom, če treba, tudi s pestjó, prizanašal ni nikomur. Ali mati je trpela voljnó in jokala v samini; zakaj vpričo njega se ni upala. Samotna je prosila Bogá, da bi se poboljšal zlobni sin — védela je dobro, da je hudoben! Toda ljubila ga je venderle, in prav nje ljubezen ji je živila óno malo iskro v srci, da ne bode vedno tak, da pride tudi njemu trenutek, prinesi ga nebó ali bridko življenje, ko se pokesá surovosti in zlobe ter odprè srce blažjim čustvom . . . Ta hip ni prišel, ali nastopila je noč, ko je ostavil rodni breg brez slovesa, brez ljubezni. Dvajset let je tega, morda tudi dèlj. “

Dejali so res, da je utonil, ko se je v temni noči, morda vinjen, vračal domóv, ali verjeti ni mogla takovim besedam. Umeti ni mogla glasov, katere je čula pogostoma: da je najbolje takó, da se je sam Bog usmilil matere nesrečne. Takšne besede ji niso mogle biti tolažne; tudi verjeti ni mogla v táko usmiljenost božjo! Utonil ni, te misli se je oprijela in držala krčevito vztrajno; tudi niso našli trupla njegovega. Nerazumno veselo je pozdravila to novico in hvalila dobroto nebeško. Videla ni, kakó začudeni so se ozirali nánjo so-

sedje in majali z glavo. Ko bi jih tudi videla osuple, nič zató! Dobri ljudjé so, in vsekakor jim utriplje mehko srce pod ráskavo obleko, ali srca máterinega ne umejejo. Sploh ne umeje nihče, kakó i sedaj ljubi sina svojega. Hvala Bogú, izgubljen ni, samó z dómi je šel in vrnil se bode. Na kolenih je obetala pred podobo Matere božje, da bode molila zvesto in presrčno, dokler se ne vrne; sve-tilko je prižgala pred njo, katera ne smé ugasniti, dokler ne ugleda njega, sinú izgubljenega . . .

Dan za dnevom, teden za tednom, mesec za mesecem je mineval, toda ni ga bilo. Zaman je posedala na bregu in napenjala oči, da bi že v dalji uzrla ljubljenca svojega. Kadarkoli se je prikazala ladjica na sinjih valovih, viharno ji je bilo srce; okó se je širilo, sapa zastajala. Žal, bil je samó ribiški čolnič . . . Tožno je povescila glavo in šepetala nerazločne besede. V koči pa je brlela večna luč; na večer je molila pred njo . . . Ali bilo ga ni! . . .

In osiveli so ji nekđaj toli lepi lasjé, ugasnilo je okó, čelo se nagubalo. Umrlo je vse v srci njenem, jedino upanje ne. Iskala ni nikogar, govorila z nikomer; izogibati so se ji začeli. Čimdalje močnejše se je oglašala misel po sosednih kočah, da se ji je zmédlo; matere so pravile deci svoji žalostno povest o ljubezni máterini in zlobi sinovi. Kakó li poséja v viharji, dežji in solnci na strmem bregu in gleda na morjá široko plan — takó se ne véde pameten človek! Da noč in

dan gorí luč v nje koči pred sveto podobo, to je pobožno, in lepo je res, da moli sléharo noč pred njo — ali, usmili se je Bog! — saj ne vé, kaj moli in čemú . . . Uboga žena! Da bi ji vsaj smrt poslalo dobrotno nebó! Ali umreti ne more; kdo vé, do kdaj se bode še mučila takó . . .

Samotna žena že iz davna ni čula takih besed; težko tudi, da bi se menila zánje. Naj mislijo, da je blazna, ali blazna ni. Res se ji časih hoče zmračiti, ali takšni hipi so kratki. Jedino prepričanje, da se vrne sin, odvráča ji blaznost. In če ga bode še čakala leta in leta, priti mora! Videti ga mora in četudi samó za hip; slišati mora, kakó jo plačoč prosi oproščenja, potem umrje rada. Prej ne more, tudi se ji zdí, da bi ne mogla počivati v grobu . . .

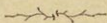
Minilo je deset, minilo dvajset let. Dolga dôba in izgubljena. Češče jo sedaj obhaja misel, početkoma rahlo, a čimdalje krepkeje, da je zastonj upala dolgih dvajset let. Morda so ga res pokopali valovi, in če ne, umrl je daleč med tujci, ali pa pozabil mater svojo. Brezuspešna je bila nje molitev, in zaman je gorela večna luč. Zapri se torej, srce, molitvam, in ko gasne nádeja v tebi, čemú bi gorela luč? Toda ne, nikakor ne! Morda je že na poti preko širnega morja — morda se zdajci odpró duri, in on — Bog nebeški, ali ni prav sedaj čula, kakor bi se nekdo bližal hiši — sedaj — ne, nič ni! Vihar bučí, dež lije, valovi grmé . . . V taki noči se ne vrača, ko bi tudi res prišel, in vender: prav v taki noči je šel z dómi . . .

Ali gotovo, varala se ni, tanko nje uhó je čulo stopinje! Morda še pomišlja zunaj, morda se bojí stopiti pred mater — veder nasmeh se ji pokaže na velem lici — bojí se stopiti pred mater, ki ga je čakala dvajset let! . . . Glej, kakó svetlo gorí nocej večna luč! Nji sámí je tudi tolikanj jasno v srci; toli nepopisno čustvo se giblje v njem, kakor bi — — Ne, motila se ni — glej, odpró se vrata — zdajci ugleda na pragu bradatega možá, in ta mož — okó máterino vidi dobro, ta mož, ki stojí kakor ukopan, ki gleda nánjo solznih očíj — to je izgubljeni jedinec njen! Nagovoriti ga hoče, ali duší jo v grlu; vzkliknila bi, hitela mu naproti, ali kolena se ji šibé, stemní se ji, zgrudi se brez zavestna . . .

On pa se skloni čéznjo, in bridke solze rosé nje lice! Kakó strastno poljublja ta blede ustna, te zveste zatisnjene očí, skesan, dober sin . . . Ubožica, kakó jo je prevzela nenadejana sreča! Ali že se oživlja teló, zdajci izpregleda — „Sin!“ vse nje trpljenje in vse nje veselje zvení iz tega vzklika, „sin moj!“ . . . Čakala ni brezuspešno, molila ni zastonj! Ona sveta luč ljubezni máterine ni gorela zaman. Sedaj je srečna. Sedaj rada zatisne očí, ako hoče dobrotno nebó, katero ji je dalo učakati najlepší hip vsega življenja! . . .

Vihar vije ob kočí, dež lije curkoma, valovi bučé . . .

Jasno gorí večna luč!





XXX.



arôbna noč . . . Na krilih domišljije
Povzdignil nad zemljó se duh je
moj;
Tjà dôli, kjer temina gosta krije
Vesoljni svet, pogled upiram svoj;
Prizorov mnogo, slike polne poezije
Začuden gledam nizko pod seboj,
Razmikajo pred manó se zidanja,
Nič mi zakrito ni, ko gledam vánja!

Razgrinjajo ponosne se palače,
Glej, kolik v njih se bliska žar!
V stoterih lučih sreča se leskače,
Bogastva vidim v njih, blaginje dar . . .
Kakó li moglo biti bi drugače:
Duhá razvneumlje mi sijajni čar,
Veselo sijejo v dvorani luči:
Presrečen rod, ki ga bridkost ne muči!

Ubožen dom pred mano se razgrinja —
Kakó, po jasnem dnevi temna noč?
Tu nima dóma svojega blaginja,
Skrbíj, bolesti tukaj vlada moč!
Slabotna luč na mizi se utrinja —
Nesrečen rod je teh ponižnih koč,
In mračen svit na lica bleda sije,
Res, sreče ni, a ni li — poezije?

V samotni sobi gledam učenjaka,
Na deklice ponočno delo zrèm,
Pri ljubljenem mrličí vdova plaka,
Ž njo šibko dete se solzí po njem;
Tam zopet delavca zrèm siromaka,
Z nevesto zapuščeno ondu mrèm,
Rudár prodira tu v zemljó globoko,
Tam grêbe v zlatu mož z drhtečo roko!

Obilo gledam dušne veličine,
Premnoga se mi kaže nizka strast,
Zrèm srca, kamor nikdar luč ne sine,
Bojniko vidim za človeštva čast;
Nabora dušnega zrèm razvaline,
Med njimi gledam tudi živo rast,
Človeštvo zrèm, kakó borí se, muči,
Na večni bõj temine zrèm in luči . . .

Čarôbna noč! . . . Prizori slikoviti,
Vas gledal sem zavzetega srcá!
Kakó li vas bi mogel pozabiti,
Kakó li sên, ki je objel duhá?
Ne, žarke htel sem pojedine zliti,
Da v lučih kdo se morda sam spozná;
Naj žitje jasno je, naj mrak ga krije:
Povest je vender svete poezije!





